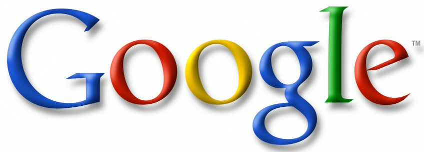
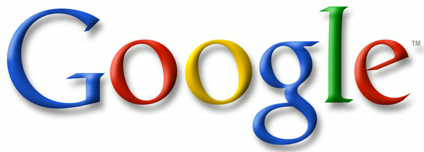
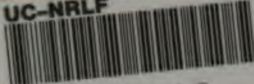

UC-NRLF
$B 137 313

BARKEBRØDSTIDER

AV JOHAN FALKBERGET

H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

BARKEBRØDSTIDER

JOHAN FALKBERGET

BARKEBRØDSTIDER

NYE FORTÆLLINGER

KRISTIANIA

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

A/S P. M. BYE & CO. - KRISTIANIA

INDHOLD

KVIKNEBONDEN OG SVENSKERNE

Tredje søndag i advent i det Herrens aar 1718 kom generalmajor de la Gardie med fire hundrede ryttere over Vingelsfjeldene. Han hadde med sine soldater brutt op fra leirpladsen i Kvikne litt før hanegal om morgenen. Det var mørkt endnu, da de red opover den svarte bjørkeskogen; trærne stod og suste i linnveirsvind indover hele lia, og generalmajoren sat paa sin store brune hingst og lydde til den milde sus i krongleskogen. Han sat med hodet lutende tungt mot brystet og holdt løst i bikseltømmen med venstre haand. Denne morgensang i krongleskogen mindet ham om en morgensang i Riddarholmskyrkan en julemorgen for mange aar siden. Han var ung dengang. Og hans sind var ungt og fuldt av djerve drømme. Han syntes han endnu saa kjerternes røde lys flakke paa de graa murvægger. Han gav med haanden paa hjertet Gud og sig selv det høitidelige løfte den morgen i Riddarholmskyrkan, at han skulde bli en stor og navnkundig kriger. Ja, han svor endog i ungdommelig overmot ved sit skjold og verge, at hans bedrifter skulde kaste ny helteglans over

den gamle adelsætt d'Escouperie fra Langouedoc. Men skjæbnen hadde været haard, den hadde ikke forundt ham den lykke at indfri sit store løfte i Riddarholmskyrkan hin julemorgen. Han kunde ikke se tilbake paa nogen nævneværdige bedrifter. Vel var han generalmajor, men hvilken efterkommer av den store Pontus kunde ikke bli det? Om ikke andet saa i navnet. Han maatte indrømme, at der stod sørgelig liten glans av hans kaarde. Hans fædre hadde svunget sit sverd mot østen. Han var henvist til at øde sit liv paa hesteryggen i de norske fjeld sammen med en hop ynkelige og forkomne ryttere, som red paa stjaalne og stygge gamper.

Han løftet hodet nu og da og holdt øie med bonden i den graa vadmelskofte, som gik foran opover lia med stav i den ene haand og fakkel i den andre. Baggene var oftest lumske veivisere, men denne her saa ut til at være en oprigtig og gudhengiven sjæl. Han hadde staat barhodet og med øksen i albuløkken ved leirvarmen og sunget salmen sammen med feltpresten før de brøt op imorges.

Generalmajor de la Gardie var gram i hu. Hans hensigt hadde været at gaa mot den nye bergstad Røros og indta den — den bedrift vilde ialfald ha blit en liten ny lap paa hans ærgjerrighets falmede klædebon. Aa! Han foragtet sig selv. Han turde ikke med en haandfuld sultne og forfrosne ryttere rykke mot den lille norske garnison og nogen sotete bergmænd, som laa der-

oppe i sneen. Turde ikke! Han var feig! Han var en usling. Taarerne trillet nedover de la Gardies vakre og veike ansigt, og de dryppet store og blanke ned paa den blankslitte sadelknap. Hvad vilde den store Pontus ha gjort? Han vilde ha drevet den sidste rytter i døden og staat alene igjen og slaass for sit navn og sin ære.

Generalmajoren ropte Kviknebonden an og frittet ham ut om den norske garnison paa Bergstaden. Kviknebonden ristet bare paa hodet og lot som han ingen greie hadde paa det, de la Gardie spurte om.

—Minns att du nu må svära som du stod framför Guds tron! sa generalmajoren.

Da bleknet Kviknebonden — men selv om det var saa alvorlig som generalmajoren sa, saa vaagde han sig likevel paa at overtræde Guds bud denne gangen og ta sin dom av Vorherre naar tiden kom.

— Har inga greie paa det østpaa Rørosen je, jeneral! sa han og stirret de la Gardie med stive øine ind i ansigtet.

Generalmajoren rev sin kaarde op og satte den mot brystet paa bonden.

— Svärja så på dina ord, bonde! skrek han. Annars skall du dö.

Kviknebonden stødde ryggen mot en blaaskjegget kronglebjørk, satte øksen fra sig i sneen, drog skindluen langsomt av hodet og rakte tre fingre i veiret:

— Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord! mumlet han.

— Där fick fanden en själ, sa de la Gardie.

Kviknebonden satte luen paa sig, la øksen igjen med stor ro i albuløkken og gik videre foran med fakkelen opover mot snaufjeldet.

Morgenen tok paa at lysne. Krongleskogen skiftet farve fra svart til mørkeblaat og fra mørkeblaat til brunt. Kvite fjeldryper fløi op og flakset kaglende indover skogsnarene, og en skumsulten varg lusket oppe paa en avdrive og snudde sit lurvede fjæs mot dem.

En ung adelsmand med dun paa haken, som red ved siden av generalmajoren, løftet sin pistol og sigtet paa ulven, men de la Gardie grep hurtig om pipen og sa: — von Würtemberg måste spara litet på krutet. Rättnu får ni svärare djur att skjuta på.

Kviknebonden kastet et snøggt blik paa staalet i øksen, det trak over med smaa rustflekker og spaadde uveir. Og en haanlig flir gled over hans haarde mund. For denne fusshopen vilde aldrig i evighet redde sig helskindet over fjeldene til Vingelen. Hadde han bare anet ísta at det vilde bli uveir i fjeldet — ja, da kunde han sagt som sandt var, at garnisonen ikke længer laa ved Bergstaden og at bergmændenes skiløperkorps nu var paa vei nordover til Dragaasen. Maatte Vorherre paa dommens store dag se i naade ned til en arm og fortapt synder, som i al sin skrøpelighet gjorde det han mente var rettest. Han gik

og vasset i sneen tilknæs og bad fadervor stilt indmed sig selv.

Hestene var magre og daarlig til bens. Hestesko smaldt paa sten, og tung hestetramp dønnet i frossen jord; for at lette hestene steg rytterne av og gik ved siden av. Nærmest generalmajoren gik alle tause og holdt sig med en haand i sadelknappen, for generalmajor de la Gardie var en meget streng og haard executeur, men i baktroppen fik misnøien blandt soldaterne luft i en ryggesløs svergen og banden.

Og de svenske ryttere hostet saa mands maal snaut hørtes. Hele høsten utover hadde de næsten hver eneste nat sovet under aapen himmel, i frost og regn og sneslud og iskald nordavind.

Veien efter de svenske ryttere laa som et svart og bredt baand opover ulænnet, myrer var optraakket, og blod efter hester som hadde «traadt sig» laa og lyste paa lyngkvister og sneskavler.

Generalmajorens sind lysnet da han kom op i fjeldet, og vidda laa blaa og vid foran ham. Her var meget bar mark endnu, og de mange vakre farver fra høsten laa igjen og luet mellem stenene.

de la Gardie blev igjen sittende længe paa hesteryggen og lutet hodet ned mot brystet. Han var en mand som bar mange store og døde drømme i sit sind. I sin ungdom hadde han veget tilbake for vanskeligheterne . . . git kjøp . . . og nu hevnet det sig. Han turde ikke engang gaa mot nogen fattige bergmænd.

Tvert satte et forrykende uveir ind. Og snedrevet var saa stridt og tykt at de snaut saa fra hesteryg til hesteryg. I en fart blev hest bundet til hest. Alle steg av og gik i ly av hestene. Ogsaa generalmajoren steg av og gik i ly av sin hest. Bonden gik fremdeles foran med øksen i albuløkken. Han gik og stridde med sig selv, for her inde paa vidda laa Sjurmyra djup og botnlaus, og det var den simpleste sak av verden at narre svenskerne ut paa den i dette forrykende veir.

Han vilde gjøre det — maatte gjøre det for at redde Bergstaden. Her var ingen vei utenom. Han rettet sig op . . . Han vilde. Han maatte. Nu var de snart framme ved myra. Gud tilgi ham hans store synd! Han vilde gaa evig fortapt, men han hadde ikke andet at gjøre, syntes han. Han gik med lukkede øine og læste igjen fadervor stilt med sig selv. Og da han hadde sagt «men frels os fra det onde», aapnet han igjen øinene. Til sin store forundring saa han at de alt var kommet forbi Sjurmyra. Han skjønte nu at Gud hadde villet det anderledes.

Hele dagen gik Kviknebonden foran rytterne. Og generalmajoren undret sig over den gamle mands seighet. Han sendte flere ganger en soldat bortil ham med en snaps. Bonden tømte den og gik igjen. Han hadde fattet en beslutning: naar de kom ned til Vingelen, vilde han tilstaa sin store synd for feltpresten og ta sin dom og straf — ja, om det saa blev død og svarten jord.

Det blev en haard dag for de la Gardie og hans soldater den søndagen oppe paa fjeldene mellem Kvikne og Vingelen. Hester og folk var overiset og hvite av sne og frost. Vinden var for strid og kald til at de kunde holde rast. Og ikke fandtes det skog heller til leirbaalene. Trosset hadde især vanskelig for at følge med. Veiløst var det ogsaa, og lænnet stygt og stenet. Trosshester stupte ret som tiest og maatte erstattes med ridehester.

I kveldingen svingte de ned i Vingelslia. Nu gav uveiret sig ogsaa, og maanen kom op. Vinden var fremdeles gjennemtrængende og hvinte og sang i de blaa bjørkekrat.

Her oppe i fjeldbandet bodde en fattig bonde, som hette Øven — folk kaldte ham i daglig tale bare Ryp-fanger-Øven. Han holdt til i en liten røkbu og hadde ei ku og et par gjeter i et stenfjøs. Ellers levde Øven for det meste av at fange ryper om vinteren og fiske og plukke multer om sommeren. Han var enkemand nu og aatte en attenaars datter. Hun hette Goro. Hende kaldte folk Velt-Goro. Hun var lita av vekst, men saa uregjerlig vild og galen og et skind til at danse.

Rypfanger-Øven sat ved varmen og sang til kvelds, da de svenske rytterne kom ned til bua, og Velt-Goro sat andægtig paa huggestabben med foldede hænder og hørte paa.

— Hoj! Her kjem framandfolk! satte hun i og for op fra huggestabben. — Je hørte en gamp knægde.

— Hyss, jente! sa Rypfanger-Øven og fortsatte sangen.

— Nei men far da! Her er fuldt taa folk utaføre væggen.

— Hold fred, førkjonge. No vil je sønge fraa mig.

Og Rypfanger-Øven sang videre.

Generalmajor de la Gardie banket paa budøren med sabelskjæftet.

— Var snäll att öppna dörren, go vänner! ropte han. Här kommer frusne folk till huset.

Velt-Goro aapnet og sprang ræd avsted og gjemte sig bak ryggen til far sin.

— Det e kongen, kviskret hun. Aa je e saa ræd.

Rypfanger-Øven snudde hodet kvast mot generalmajoren.

— Au! skrek han og foldet hændene. Nei! E det kongen da?

— Nei, jag är inte kungen, jag är bare kungens general.

— Ka 'n sei, du?

Rypfanger-Øven saa vetskræmt bort paa datter sin. Han skalv over hele kroppen . . . for det var ikke frit for andet end at han trodde det ikke var ret folk, men saa fik han øie paa Kviknebonden og fattet haap.

— E' naa fill aller 'n Gammel-Erik, du kjem sættan med? sa han til Kviknebonden.

— Han e jeneral . . det e svenskan, skjønner du.

— E' det fiend?

— Ja.

— Aa naade, naade! bad Rypfanger-Øven med hændene foldet opunder hakeskjegget.

— Inte ledsen, farbror! sa de la Gardie og klappet Øven venlig paa akslen.

Rypfanger-Øven skjønte ingen gudsens skapte ting. Han var saa ræd og forfjamset, at han visste ikke hverken hvad han sa eller gjorde.

—Han e itte saa fali som 'n ser ut til, sa Kviknebonden.

Velt-Goro skjønte alt det generalmajoren sa. Hun stod med hændene under det blaarutete forklæ og stirret med tindrende øine paa de la Gardie. Sprang saa bort til væggen og rev maassaadotten ut av sjaahøgge og gjynte ut.

— Nei, naa slagte dom ho Rosenkoll før os! ropte hun.

Goro la storgraatende paa døren og slog armene om halsen paa kua med det samme en svenske løftet øksen og skulde slaa den i hodet med øksehammeren.

— Rosenkoll! Rosenkoll! jamret hun.

Generalmajoren stak med det samme hodet ut gjennem budøren. Han ropte, at de skulde sætte kua paa stalden igjen og ta nogen av de daarligste hestene til slagt. Og saa tok han Velt-Goro i armen og leide hende ind og klappet hende paa

kindet. Tok ogsaa op av pengepungen sin en riksdaler i sølv og gav hende.

— Inte gråta . . så . . så . .

Oppe hos Rypfanger-Øven blev det liv og rørelse den natten. Ute paa gaardspladsen og utover vollen brandt leirbaalene og lyste nedover hele Vingelslia. Svenskerne hugg ned alle tørfuruer rundt omkring til ved. Og det blev saa varmt at sneen tinte av den vesle vollflekken og det dryppet og randt av butaket.

Generalmajoren og officererne og feltpresten aat sit aftensmaaltid inde i bua. Og det var slet ikke glissent mellem drammene; humøret blev ved de gode drammenes hjælp taalig godt, og Velt-Goro maatte sætte sig paa generalmajorens knæ og fortælle om alt som fandtes heroppe i fjeldene. Hun fortalte ham om rypa i Vingelslia og om vargen og bjørnen nord paa Aalbyggsætrene, og om graagaasa som hadde hvilt sig en nat i vaar paa en barflek utenfor fjøset her . . . og om den store tiuren, som ihøst sat hver dag i furua nedenfor vollen — det var en trollfugl, som det ikke nyttet løse skott paa. Velt-Goros fortælling moret de la Gardie. Han knegget og lo og strøk hende gang paa gang over det lange røde haaret.

— Ha! Ha! Det måste vara mycket roligt, lilla Goro.

Imens hadde kviknebonden nappet i trøieærmet paa feltpresten, at han vilde faa tale med

ham under fire øine. Og utenfor væggen hadde han drat av sig skindluen og tilstaat sin mened.

— Je ha svørre falsk idag je, sa han. Og naa maa je vel gaa fortapt da?

— Va falls? ropte feltpresten.

Kviknebonden tok opigjen ordene, stilfærdig og rolig.

Nu skjønte presten det bonden sa. Han blev staaende og holde sig med den ene haand i bunoven og tænkte alvorlig over tingen — for en mened var den groveste synd et menneske kunde begaa.

Bonden stod med skindluen under armen og vendte sit grove ansigt mot sneen. Og leirbaalene skinte rødt paa presten og menederen.

— Vi måste tala med generalmajoren om den här saken, sa han og gik med lange skridt ind i bua.

Om en stund kom presten ut igjen. Kviknebonden stod fremdeles i samme stilling og vendte ansigtet mot jorden. Presten slog ham paa akslen og fortalte ham, at generalmajoren hadde sagt, han vilde la naade gaa for ret . . det skulde være belønningen for han hadde vist vei over fjeldene. Han hadde været en oprigtig veiviser.

— Je oprigtig! Nei! nei! ropte kviknebonden.

Og saa tilstod han at han hadde bestemt sig til at gaa ret paa Sjurmyra oppe i fjeldet, men da han gik i strieste snekavet og læste fadervor stilt indmed sig selv, fik han med det samme han sa

«men frels os fra det onde» se at de alt hadde gaat Sjurmyra forbi.

Igjen stødde presten sig med en haand mot bunoven og tænkte længe.

— Inte tillkommer det oss att döma i den här saken, det kan bara den allerhögsta göra. Han spurte saa bonden om han vilde skrifte og gaa til alters, for derved at lette sin skyld og syndebyrde.

— Je ha tænkt paa det saammaa je aa, kom det stilt.

Og da maanen stod ret over Trondfjeldet i sør, knælte kviknebonden barhodet ved aaren og mottok brød og vin av feltpresten. Generalmajor de la Gardie og hans officerer stod under givagt rundt aarstenen og stirret alvorlig paa den hellige handling, men Velt-Goro tittet nysgjerrig mellem armene paa de la Gardie og adjutanten von Württemberg.

Efter nadveren sang de:

Jag har syndat svårt
och min fröjd förlorat . .

Kviknebonden fortalte saa til de la Gardie, at det ved bergstaden ikke laa en eneste soldat, men at hele garnisonen var dragen nordover til Dragaasen.

Et par dage efter red de la Gardie i spissen for sine fire hundrede ryttere op floene til bergstaden Røros. Frosten var saa hard, at sadlene paa hesteryggene var stive paa undersiden. Bonden hadde talt sandt: I gatene stod bare nogen gamle

bergmænd, som ingen motstand gjorde. Generalmajoren var saa medtat av frost, at han maatte løftes ut av sadlen. Og han blev av verkets direktør tat ved armen og ført ind.

Juleaften, da de la Gardie og hans officerer stod rundt peisen i direktør Bergmanns storstue og drak den gode og varme pons og spiste brunet surpølse til av store jernpander, stod en liten rødlet jente paa ski og med en bør hvite ryper paa ryggen utenfor direktørens borgstue. Hun spændte skiene av sig og gik stilt ind. Her traf hun jomfruen, gamle Malena Schwartz. Hun sat lang og mager paa en skammel i maaneskinnet, som laa paa skraa ind gjennem de smaa blyruter. Og surpølsepanden fræste borte i skorstenen.

— E 'n her jeneralen? spurte jenta. Hun stod hvit av rimfrost nede ved døren.

Jomfru Schwartz saa forundret op paa hende.

— Ke du vil han, du da?

— Je vilde bærre helse paa 'n som snarest, sju.

— Helse paa jeneralen du . . e bygdeførkje, høre je . . ha . . ha . . naa lo skindlomma mi aa.

Med det samme steg de la Gardie ind for at be jomfruen om en pande surpølse til . . det var sandelig den bedste kost han nogensinde hadde faat.

— Va falls! Är det inte Velt-Goro? ropte han og sprang mot hende med utstrakte armer.

Men da holdt rigtignok ogsaa jomfru Schwartz paa at daane . . . for generalen omfavnet nu vel

aldrig en fregnet bygdeførkje . . . ei møsmørhøne . . . nei, naa var det vist sidst paa verden.

— Je skulde hit med de her rypom aat dig fraa 'n far, for du itj slagta ho Rosenkoll før os, sa Velt-Goro. Han sa du skull ha dom ikveld — julekvelden. Ossaa skulde je helse.

I triumf blev Velt-Goro ført ind i stuen. Hun maatte sitte paa generalens knæ igjen og fortælle ham om livet deroppe i Vingelen og om alle dyrene og alle fuglene paa sæteren og i fjeldene. Og Velt-Goro fortalte. Hun saa med sine store barnslige øine op i de la Gardies fornemme og hvite ansigt. Officererne stod i eldskjæret og smilte og hørte paa — de haarde krigere maatte mindes, da de selv var unge og sat godt og trygt paa et eller andet knæ og fortalte om alt det som var vakkert og morsomt og eventyrlig. Nu var det længe siden . . . saa forfærdelig længe siden . .

Jomfru Schwartz stiltret sig gang paa gang ind i svalen og kiket ondskapsfuldt med det ene øie gjennem nøklehullet . . . Og hun baade spyttet og tviet og haanlo.

NORD VED RUGELSJØEN

ET LITET MINDE OM MINE BEDSTEFORÆLDRE

Torsdag kveld tre uker efter Bjønnvok vaaren 1846 kom et ungt par gaaende Langstranna nordover.

Rugeldalsliene var saavidt snebare, men oppe i Masstenshøgda, Storkletten og Litjkletten laa endnu store kvite snefonner. Fjeldbækkene gik i strieste vaarflommen, Kuraasfossen duret sør i dalen saa det hørtes lang lei, Torberskjønbækken kom foss i foss nedover Grønlivollia, men før den randt ut i Kjønløken maatte den dra en tung vasstrukken kvenkall, for nu môl Sandkjøngubben kornet sit. Skogen tok paa at lysne i liene, løvet var alt stort som et musøre, og 'n Gammel-Per Sjøa hadde angla en stor snik med smaakjøl i Rugelsjøen som gik op sidste lørdagsnatten.

Da de to kom nord paa Langstranna, der en vik av Storsandkjønna laa blank og svart tæt indpaa almandveien, gik solen att-om nord i Ratvollfjeldet, og natblaa skumring la sig langs med fjeldbandet; bjørka stod endnu med brune knopper der.

«Sola gaar ne kusli pent ikveld, Olava!» sa han og saa sig attende som snarest.

«Vi fe tørvær no!»

Hun hufset en liten blaaøiet gut bedre op paa armen. Gutten hette Ola og var opkaldt efter bedstefar sin paa farsiden.

Veien laa med kvit sand, renvasket av regn og tinende sne, og i det sidste gyldne solskjær over Ratvollfjeldet laa skuggene deres lange og spøkelsesagtige bak dem paa veigrusen.

Han hette Jon Olsen Jamt og var forpaktakar oppaa Mughøla. Ætten var omkring 1680 indvandret fra Jæmtland, og mændene hadde i flere led været smeder ved Røros Kopperverk. Han som først kom og slog sig ned, hadde svarteboken, saa han stod det age av.

Jan Olsen hette ellers i daglig tale Jamt-Jo. Han var nogen og tyve, brei som ei laavedør over aksler og bringe, lys av haar og skjeg og bjørnsterk.

I gjeteskinds-massækken paa ryggen hadde han en vaag grynmel, en halv sauskrot og en tung smørklepp. Desuten bar han en gryte og en storslægge, nyslipt bile, sag og jernstaur, en lang husnaver, graabenbørse, riflety og en grønmalt lænestol. Ingen søllat har gaat nordover Langstranna med saa tung pakning som 'n Jamt-Jo gjorde den torsdagskvelden.

Konen hette Olava Pedersdotter og var fra

forpaktakar: minerer; i den tiden en meget ærefuld stilling ved grubene.

fjeldgaarden Hauen ved Aursundsjøen. Hendes ætt var egte fjeldætt. Mændene hadde i umindelige tider været staskarer, søllater og hestehandlere. Der laa vilde sagn fra den tiden næveretten saa omtrent var landets eneste ret.

Olava var et gløggt og ordsnart kvindfolk. Nogen aar ældre end manden var hun og hadde tjent i mange aar bortmed storingom paa Plassa. Og det at ha tjent hos storfolk var ogsaa anset som noget framifraa den tiden.

Nu var de to paa vei til sin nye bustad nordved Rugelsjøen. De hadde ved formaaende mænds hjælp paa Røros kjøpt sig en liten sætervoll, som gammelt atti tia hadde været Aalbyggsæter.

I den sene vaarkveld svingte de av almandveien og ned kløvjeveien til Rugelsjøens sørende og fulgte sjøen paa vestsiden bort til Falkberget. Opsitteren der, han Tron-Lars, sat ute paa dørhella og tinnet en rive.

«Dokk hell paa kjem?» sa 'n Tron-Lars og la fra sig riva. «Ja dokk fe vaaraa velkømmen hit aat Rugelsjø da!» la han til. Han stak tollekniven i slira, reiste riva op mot røststuguvæggen og ruslet med bortpaa sætervollen.

«Ho e itj rar vinterstuggu di, Jo!» sa 'n Tron-Lars og pekte paa en liten skjæv bjørkelaue med digert torvtak som stod midt paa vollen. Andre hus fandtes ikke.

«Det e itj alle som ha raa' te aa sitte inni slik kjerke som du, Lars!» svarte Jamt-Jo og smaalo.

— Tron-Lars holdt vaaren før paa at sætte livet til indi sin gamle faldefærdige røststue. Taket hadde ramlet ned en nat, og Tron-Lars maatte i bare skjorta klyve over ene væggen for at komme sig ut.

Første natten kokte Olava graut under aapen himmel. Jo og hun læste for maten, la smørøie i grautgryta og aat med træskeer. Efter maten flekket Jo næver og la over gryta, hængte den saa op paa en kvist i den store bjørka att-med eldstaen. Og saa satte de sig paa hver sin side av varmen. Jo fik jernpipa op av vestlommen, karvet tobak i hulhaanden og tændte paa med en glo. Olava sat med gutten i fanget og sang ham i søvn.

«Ro! Ro!
Sovne Ola-duten no!
Gud fader os bevare,
de store med de smaa,
hans hellig' engleskare
en skanse om os slaa.
Ro! Ro!
Sovne Ola-duten no!»

Hun hadde saa urimelig godt maal te aa sønge, ho Olava.

Smaafuglene tidde i skogen, Rugelsjøen laa svartstill, en og anden fisk vaket og slog runde ringer i vass-skorpen. Da kom en rypesteg glidende over bjørketoppene, slog ned ute paa vollen og sat der og skreik.

«Rypa kjem og helser paa os!» sa Jo og saa bort paa konen.

Hun brettet et storuldtørklæ over barnet.

«Ho e kvit ennaa, rypa. Hugsam fuggel, Jo.»

Han nikket. «Hugsam ja!»

«Vi fe mest sett' stuggu vaar der rypa sitt'?»

«Det saammaa sat je just og tænkte paa ossaa!» svarte hun.

«Byssan lullan
litjguten vor!
Nu skrider natten sorte
og dagen stunder til,
Gud la dem blive borte
som os bedrøve vil.»

sang hun igjen. Hendes sang steg sølvren og fin ind i nattestillen.

Men saa tok smaafuglene paa synge saa smaatt att i trætoppene, det var over midnat alt.

Olava krøp ind i laua og la barnet fra sig paa en liten høidot borte i en kraa og brettet godt omkring.

«Saa i Guds navn!»

Hun smøg ut igjen, hængte nytrøien sin paa en spiker i lauevæggen og ordnet med tølene borte ved eldstaen.

Da stod Jo oppe i skogkanten og hugg saa det klang i lia, og store kvite sponer drev. Bjørk efter bjørk stupte med brak og dunder i den lyse vaarnat; Olava kvistet og drog ihop. Det første en maatte sørge for var veden. Vinteren var lang og streng der nord i fjeldene.

Om dagene stod han i «forpaktning» nedi Muggruven, om kveldene gik han ned i dalen, ryddet

jord, hugg ved og tømret hus. Han grov kjelder og muret grundmuren under røststuen, som utpaa høsten blev sat op. Og da sneen faldt Mikkelsmes, røk det fra skorstenen i den lille nytømrete Rørosstua ute ved Rugelsjøen.

I denne lille fortælling vil det føre for vidt at fortælle om alt det umenneskelige slit og arbeide som disse to hardføre fjeldfolk maatte igjennem i de smaa kaar og i den harde natur deroppe i høifjeldet. Nævnes skal det bare, at tyve aar efter var sætervollen ved Rugelsjøen blit en liten gaard med fire kjør og hest . . . Der graastein laa igjen i store røiser efter istiden og bræsjøen, stod blommen gylden og fager nu i de lyse somrer.

— — —

Jo var navnspurt for sin styrke, og hardførhet ogsaa. Han drog ofte tunge hestelass hele mila i sne og uføre. I «forpaktningen» kunde han staa døgn itræk uten at kvile, og endda hadde Jamt-Jo et spøkefuldt ord til den som gjynte indi gruva aat 'n.

Fik han litt i toppen, vilde han gjerne prøve kræfter med alle han raakte borti. Han og en anden kjæmpekar tok og kanæflæs en hel vaarnat ute paa en græsvoll, de var begge like bjørnsterke, og ingen av dem vandt. Om morgenen da sola randt over Masstenshøgda, blev de enige om at de skulde faa sig mat før de fortsatte. Græsvollen var aldeles svart og optrampet efter dem, som det skulde været hesteslagsmaal. Mens

de sat og aat, blev de gode venner, og siden var de uadskillelige venner saa længe de levde.

Jo var støtt i godt humør, det skulde meget til før han blev sint. Men hændte det, blev det spørsmaal om bordskiva holdt, for naar han slog i bordet med knytnæven, var det omtrent som en slog i bordet med en storslægge, og det fulgte en stilhet efterpaa som var rent nivs.

I den første tiden de bodde ved Rugelsjøen holdt ofte bjørn til oppe i lia, og de som ikke aatte bøsse, brukte som regel gaa med bile og ljaaer, naar de færdedes i marka. Jo var ikke ræd nogen verdens ting; bjørn var blaabær for ham. Engang gik han like paa en bjørn oppe under Litjkletten, og da blev han saa fortærende sint at han sprang efter bjørnen og hyttet til den med staven. «Vil du fôle dig, styggbeist!» ropte han. Bjørnen var ellers et stort sint bæst som utpaa sommeren blev skutt av en bjørneskytter fra Gauldalen.

Baade Olava og Jo hadde en merkelig sans for poesi og romantik — uten at nogen av dem visste hvad de to ord betydde og var for noget. — Det var enestaaende for folk av deres stand og i en bister og næsten meningsløs kamp for tilværelsen. Hver lørdag var gulvet i den lille røkstuen kvitskuret og enerstrødd. Den kvelden var det helg, de tok gjerne et nyt klædesplag paa, og det maatte lages god mat og alt gjøres saa hyggelig som raad var. Av aandelig underholdning var det især sangen, og saa høitlæsning av Jo-

han Arnt om søndagene. Ellers kunde sol og veir sætte dem i en underlig poetisk stemning. Snart var det Rugelsjøen som var saa speilblank, blomstene paa vollen, eller solskinnet paa sneen om vinteren som fik øinene til at bli store og skinnende av livsens lykke . . . De levde et langt rikere stemningsliv end folk flest gjør nufortiden, og de bevarte livet ut barnets blaaøide undring over alle ting. Intet var dem for ringe og for lavt av det som de møtte paa sin vei ute i Guds frie natur. Hver vaar var altid en ny og forunderlig vaar med tindrende sne, sol og sprettende løv.

— — —

Nu er de to gamle borte. De ligger begge to begravet paa Røros øvre kirkegaard. Høit og frit ligger deres grave side om side. De blaa Rørosfjeld staar rundt omkring med sne og sol, med eventyr over sig — det store livsens eventyr som de to nord ved Rugelsjøen altid kjendte sig omgit av og som kastet glans over dagene og strævet og bandt dem med sterke baand til den natur de levde i.

EN ENSLIG RØKBU VED STRANDEN

«Lev, Røros, vel i mange aar!
Lad dine vognhjul trille,
Om muligt, mens verden staaer!
O, fromme fader, milde!
Lad gruberne tiltage skjøn!
Lad skoven vore staae grøn!
Jorden beklæd med lilje!»
(Rørosvisen «eenfoldig forfattet af Jens Jørgensen Gudal»).

«I aaret 1657 blev en mægtig kiisgang funden omtrent en og en kvart mil nordenfor Røros, i et fjeld straks ved elven Arvens udløb af Arvedalsgruben. Omendskjønt det var kun en kiisgang, havde man dog godt haab om at faae smelteværdig malm, og derfor den 16de mai samme aar lod den belægge med fornødne arbeidere.»

Disse linjer er hentet fra den gamle «Rørosbeskrivelsen». Hin maidag i 1657 danner avslutningen paa det eventyrlige liv, som skyttere og fjeldvatnfiskere hadde levd gjennem aarhundreder nord paa fjeldene.

Den vaarmorgen som den første «gruvvarme» tændtes paa en barflek mellem snefonnene i Arvedalsfjeldet — «Aalbergja» — oprandt en ny og

streng arbeidsdag for fjeldfolket . . . en arbeidsdag som har varet i snart 300 aar og er blit en av de hardeste og seigeste arbeidsdage Norge har hat. Om det har været nogen særdeles lønsom arbeidsdag, det skal være usagt her. I den tiden stod tømmerskogen stor og frodig mellem fjeldene, den livde for frost og overvættes uveir, der var elg og storfugl i skogen og fisk i elvene. Nu er skogen en saga blot, det er snaufjeld og veirhardt overalt, korn og potetgræs fryser i klare jernnætter, det er litet om elg og storfugl, fisketomme ligger tjern og sjø. Ja slik ligger fjeld og dal der nord paa Dovre efter en umenneskelig slitsom arbeidsdag paa snart 300 aar, og ingen skal fortænke en i, om en i al stilhet undres paa om det ikke nærmest var et uheld at skytteren Hans Olsen Aasen fandt den tunge skinnende malmsten i Storvala.

— — —

Vi skal slaa os ned litt paa den gamle stenete sætervollen mellem Storkletten og Aarvsjøen. Nu ligger sætervollen derinde i dvergbjørk-krattet, mosegrodd og overvokset av brun fjeldlyng; det er over to hundrede aar siden den vesle røkbua blev brutt ned av sneen og raatnet op, men stenene efter grundmuren ligger igjen, de graa stener med de graa sagn over i de lyse sommernætter.

Her paa sætervollen var Indbor Elandsdotter sæterkulle den sommeren gruben i Aalbergja blev tat op, og en halv mils vei herfra ovenfor Stor-

fjeldsjøen holdt elgskytteren Ol-Jonsa til i røkbua si. Tomten efter Ol-Jonsa-bua vises endnu den ogsaa, den ligger i ly for nordenvinden og med utsigt over Storfjeldsjøen.

Ol-Jonsa var fra Forbygden. Og en staskar var han. Han var ikke bare en navnspurt bueskytter, men ogsaa en dugelig fjeldvatnfisker. Saa stor og kjæmpesterk var Ol-Jonsa, at han bar baaten sin sjøene imellem, og dertil tre vaager fiskegarn. Han la en aare over hver aksel og baaten tvers over aarene . . . paa den maaten gik kjæmpen over fjeldene fra fiskevatn til fiskevatn.

Endda skytterne i hans tid tok paa at bruke bøsser med blykuler som kunde fare tvers igjennem dyr og trær, som den værste forgjorte trollskap, saa holdt Ol-Jonsa sig allikevel til armbrøsten. Han mestret den bedst. For hans piler stupte elg og vildren, og røverpak og omstreifende tatere holdt han fra livet mangen gang med buen og pilene sine.

Her paa den gamle sætervollen i Aarvlia stod Indbor Elandsdotter lørdag seljumannamesse og slog med tvare paa mysostkjelen for at skræmme vargen ut av skogen . . . det var grov furuskog den gang som lugtet av sol og kvae. Nu er det bare kratt-bjørk. Og Indbors røde kopperkjel ljomet som en kirkeklokke indover skogen, opunder fjeldhamrene i Storkletten og utover Aarvsjøen, som laa svartblank og speilte kveldhimlen. Saa rettet Indbor sig op, stod med tvaren i haan-

den og hujet kveldshujen i øst og vest, i nord og sør. Omkring rauken laa buskapen og ørtet og stirret med store svarte øine ind i kvelden. Gildere beite end her oppe ved Aarvsjøen fandtes ikke nogen steds. Intet under at buskapen stundet tilfjelds. Iaar hadde den rømt en nat. Og Indbor hadde rømt efter. Hun var kommet av fjeldfinner, og det var som finnættens vildskap vaaknet i hende. Endda det nu var mange hundred aar siden hendes forfædre kom flyttende sørover fjeldene, med tusen dyr føre sig, med huj og leven døgn efter døgn i ukevis, til de naadde Kjølen og slog sig ned der, saa gik denne flyttefærden igjen i Indbors hug, helst om vaaren, naar sne og is løsnet i li og fjeld, og løvskogen spratt. Da blev hun saa fuld av uro . . . det var som hun gik og ventet paa et opbrudd, derfor blev hun vild og ustyrlig naar sæterflytningen stod for døren.

Hver kveld stod elgskytteren Ol-Jonsa paa fjeldpynten ovenfor røkbua si og lydde mot Aarvelia efter Indbor Elandsdotters kveldshuj. Hujet hun efter at solen gik ned i Kjurrudalsfjeldene . . . ja da var det tegn paa at hun længtet efter ham og vilde han skulde komme over sjøen til hende. Ogsaa ikveld stod elgskytteren paa fjeldpynten ovenfor røkbua og lydde. Solen hadde gaat ned, det var blaa skugger i alle fjeld, og borte i Aalbergja røk det blaat og fint av bergstuen. Han syntes ellers ikke større om den gruven i Aalbergja, for det blev slik dunder og leven av den. Verkensfolkene hugg tømmer rundt om-

kring i liene. Her var blit saa fuldt av tømmerhuggere, og kølbrændere, som for det meste var digre sydtyskere, straffanger som hadde rømt fra slaveri og galge. Og desuten svartsmuskete og tvilsomme personer fra alle fire verdenshjørner. Bjørn, elg og storfugl skydde fjeldskogen, selv huldra hadde vist tat omrømningen. Han hadde ikke hørt hende iaar. Og det var ødslig og ensomt efter huldra. Hun hadde gløttet paa budøra til ham saa mangen nat. Nei, Ol-Jonsa vilde ikke tænke paa det ikveld; for nu, nu var han kjær i Indbor Elandsdotter.

«Tjo-o-o-o!» hujet det borte i Aarvlia. «Hoj! Tjoi! Tjo-o-o!»

Elgskytteren Ol-Jonsa saa mot Kjurrudalsfjeldene; blaa og nattekalde laa de, og solen hadde forlængst gaat ned.

Han hujet svarshuj: «Tjo-o-o Hoj! Hoj! Hoj!» La saa paa sprang ned til stranden, skjøv baaten ut og rodde saa fossen valt om stavnen og aarene laa krokete som halve tøndeband i sjøen.

Han hadde hørt noget i Indbor Elandsdotters huj ikveld som gjorde ham ræd. Hun skulde vel aldrig ha blit ute for noget ilt? Herregud saa ræd han var for jenta si! Vakrere og gildere jente fandtes ikke i sju kirkesogn. Indbor og han skulde rydde og bygge sig gaard her i Storfjeldsjøtraktene. En stor gaard med kjør og hester. Husene skulde bli store som paa sjølve kongsgaarden. Og stabburet fuldt av kjøtt, flesk og fisk. Indbor skulde gaa som en dronning paa

gaarden. Hun skulde ha døtre, tauser og drenge i hopevis. I høgtiden vilde han og Indbor kjøre over fjeldene til kirken i Aalen, og de skulde ta ind hos presten hr. Jens Bernhoft. Som almuen vilde undre sig over den stormægtige bonden sør i Storfjeldsjøen!

— — —

Da Indbor Elandsdotter stod med tvara i haanden ute paa sætervollen i Aarvlia og netop hadde hujet kveldshujen, kom en stor ny baat roende fra Aarvsjøosen og nordover. I baaten var tre mand, to som rodde langsomt med stille aaretak, og en mand i blaa frak stod i bakskotten og fisket med stang. Hvem kunde det være? Hun undret sig storligen. Indbor stjal sig med tvara i næven mellem trærne nedover til sjøen. Hvem kunde han være med den blaa frakken i bakskotten? Nu strøk baaten langs med land, og Indbor gjemte sig bak en stor furu ute ved stranden. Hun saa nu at han i bakskotten var klædd i kongens mundur. Han hadde fine blaa klær, og en stor blank sabel hang attmed siden. Det var kanske doctor Jürgens som bestyrte Aarvedalsgruben de første aar for sin bror nede i Kjøbenhavn.

Indbor blev staaende aldeles som forgjort og stirre paa den fine storingen. Hun trodde mest det maatte være kongen sjøl. Hun saa storkaren drog den ene fete glinsende ørreten efter den andre ind i baaten, og for hver gang rugget rorskarene sig undrende paa toften.

Indbor skjønte da det ikke var kongen, men han som styrte og regjerte alle bergseller rundt omkring i fjeldene. Og han skulde igrunden være farligere end baade Vorherre og kongen. Men du store alverden saa fin og staselig han var. Indbor fik næsten ikke øinene bort fra ham. Hun blev baade kald og varm indvortes. Og hun tænkte skiftevis paa Ol-Jonsa og paa den fine herren som stod i kongens mundur ute i baaten.

Indbor hadde arvet sine forfædre fjeldfinnenes svakhet for blanke ting og blaa stas. Tvers igjennem fire ættledd opblandet med bondeblod sat endda striper av finnens sind, og naar Indbor Elandsdotter hujet kveldshuj fra sætervollen, saa var det som en hørte en finnejente hauket til renshopen oppe mellem snebræene. Hendes øine var skjæve, kindbenene stod litt ut, men haaret var bondens og naadde langt ned paa ryggen. «Ho Indbor e' penest jenta her oppe i dalom!» sa folk. Og det var saa sandt som det var sagt.

Nu blev den fine herren i kongens klær var Indbor, der hun stod og tittet frem bak furuen. Han stod først og stirret stivt paa hende. Han smilte ikke . . . sa ikke noget til sine rorskarer . . . Han bare stirret. «Hulder?» sa han endelig, og han pekte med fiskestangen op paa hende. For den fine herren var utenlandsk og alt som fint var, og han hadde vel læst i sine lærde skrifter om at det fandtes noget som kaldtes hulder oppe i de norske skogene . . . et overnaturlig væsen i en ytterst forførerisk og skjøn kvindeskikkelse,

hadde det vel staat i hans lærde skrifter. Hvem vet?

«De e' bærre ho Indbor!» sa roerne. Og de smilte ikke, for gud naade dem om de gjorde det. Han var urimelig streng, rektøren; det stod i hans magt at gjøre dem brødløse.

«Ro til land!» befalte han. Rorskarene lydde . . . de krummet ryg og aarer, og baaten svinget ind til stranden.

«Hallo, Ingeborg!» ropte den fine herremand i baaten op til Indbor Elandsdotter.

Da la hun paa sprang op mellem trærne. Og hendes hjerte slog høit, saa hun hørte det selv . . . det var som det vilde slite sig løs av angst. Hun var ræd for hun skulde svike han som hun for Guds aasyn hadde lovet troskap for tid og evighet, elgskytteren Ol-Jonsa. Og Indbor satte i en kveldshuj saa vild og ræd at den ljomet over sjø og blaanende fjeld. Og den hujen var det Ol-Jonsa hørte, der han stod paa bergpyrten ovenfor røkstua si sør for Storfjeldsjøen.

Den fine herre og mægtige mand i baaten hoppet fluksens i land. Hans lange blanke sabel klirret paa strandstenene.

«Ingeborg! Ingeborg!» ropte han og sprang efter hende opover skogen, op paa sætervollen. Her fandt han Indbor Elandsdotter sittende paa en stubbe oppe paa vollen.

Han undredes igjen paa, om det var en saakaldt hulder. Ogsaa han gjorde kors for sig, for

en maatte vogte sig vel for det man ikke ret forstod sig paa.

«Skjøn Ingeborg!» sa han og klirret med sin sabel mot en sten paa vollen. «Du er en faver mø, Ingeborg!» Han klirret som en besat med sabelen . . . for det visste den lærde mand, at om det var huldren eller et andet underjordisk væsen, skydde det staal som den onde skyr tændte alterlys.

Indbor blev sittende paa stubben, og hun turde paa ingen maate se op. Hun kjendte det som var hun i hans vold og magt alt. Han var penere end nogen prins, og Indbor Elandsdotters hjerte slog og slog. Ja, det var som hun skulde dø, som hun drog sit sidste aandedræt i den stille farlige kveld. «Ol-Jonsa! Ol-Jonsa!» Hun syntes hun ropte navnet hans høit, men det kom ikke ord av hendes mund.

Storingen bøide sig ned over hende og strøk venlig hendes lange haarfletter . . . de var længre end han kunde favne, og de var som flettet av guld og gylden traad. «Vil du være min?» spurte han og løftet hendes ansigt og stirret ind i hendes store øine . . . Indbor svarte ikke, for hun forstod ingenting av det han sa. Hun hørte dog paa hans stemme, at han vilde hende bare godt. Og hun saa paa ham som en hund ser paa sin herre, trofast og ydmygt uten grænser.

Nu hændte det noget: En buesnor sang bak en stor furu nede paa vollen, og en jernpil fløi ind i den fine herres venstre aksel. Han rettet sig

op og trak sin kaarde, men da sang det igjen i buesnoren dernede, og en ny pil fløi tvers gjennem den fornemme herres haand.

Nu rev herren resolut med venstre karske haand op sin lange pistol av beltet og skjøt den av, og Indbor og hendes kjør blev som rimelig kunde være forskrækket over det haarde smeld og de røde ildsluer som flammet ut av pistolen.

«Spring! Spring! Det er 'n Ol-Jonsa!» ropte Indbor, og hun faldt nedmed stubben og jamret sig . . . for dette var baade det største og forfærdeligste hun hadde været med paa. Og alt skedde ene og alene for hendes skyld.

Den fine herre la paa sprang ned til sjøen. «Ro! Ro!» skrek han til rorskarene. Og han kastet sig flat ned i baaten. Han hadde ikke før gjort det før en jernpil fløi ind i baatsiden. Rorskarene la sig flat paa aarene. Og baaten skar utover den svarte natblanke sjø.

— — —

Efter den kveld var Indbor Elandsdotter en anden mot Ol-Jonsa.

Hun vendte sit vakre ansigt fra ham naar han tok hende i armene sine. Og det gjorde Indbor fordi hendes hjerte ikke længer tilhørte ham. Han graat og besvor hende i halvmørke sommernætter, men det var som han talte for døve ører, ja som han utgjød sine taarer og sin kjærlighet over stok og sten og døde ting. Naar han tigget hende i kval og vaande, ristet hun bare sørgmodig paa hodet. For nu var alle hendes tanker og

drømme hos den fine storkaren borte i Aalbergja. Hver kveld gik hun op paa Storkletten ovenfor sætervollen i Aarvlia.

Hun stod time efter time deroppe og stirret over skogen mot Aalbergsfjeldet, der gruvevarmen brændte med klare ildsluer dag og nat.

Hændte det sent en aften at en baat kom over Aarvsjøen, tok hendes hjerte paa at slaa, saa hun ingenlunde formaadde at staa opreist, men seg paa knæ og graat.

Tro om den fine fornemme herre sat i baaten der ute . . .

Ak nei, den fine fornemme herre kom ingenlunde mer igjen. Og mens de lumre sommernætter skred og de solfulde dage led, blev Indbor Elandsdotters ansigt saa hvitt som snebræene i Kjurrudalsfjeldene . . . ja endda meget hvitere, for hun længtet saa saare. Og siden ensomheten i fjeldet var saa stor, og det ingen var at betro sit hjertes længsel til, tok hun paa at kviskre til lyngen deroppe paa Storkletten.

Ja slik lyder beretningen i den gamle visen om Indbor Elandsdotter.

Men paa bergpynten ovenfor røkbua ved Storfjeldsjøen stod elgskytteren Ol-Jonsa og lydde efter kveldshuj fra sætervollen i Aarvlia om kveldene efter solen hadde gaat ned. Han lydde forgjæves . . . det var ikke anden huj at høre end lommen som hujet mot styggveir nede i Lomtjønn.

— — —

En uveirsnat indunder jul vinteren efter sat direktør dr. Jürgens i sit kontor paa Røros bergstad og førte sine regnskapsbøker. Han hadde et syndig stræv med at faa aarsopgjøret til at stemme . . . det var mange fordægtige utgiftsposter som hans bror hadde paaført driften og som maatte faa et tilforladelig utseende for de øvrige participanters øine. Nordenvinden ulte omkring novene som varghyl, og sneen pisket mot de smaa blaagrønne blyindfattede vindusruter paa nordvæggen. Hans tro tjener berggesellen Anders Iversen hadde netop reist ny tyri paa skorstenen. Berggesellen sat nu paa skorstenshella og smaadormet . . . noget han hadde for vane at gjøre mellem hver gang han frisket op varmen og klippet vekene paa de to digre talglys paa direktørens bord.

Jürgens saa gang paa gang op fra sine regnskaper . . . for det var som han skimtet et hvitt spøkelsesagtig ansigt nu og da paa de bulkete ruter. Han trodde først at det var bare en snedrive som forledet ham til en falsk indbildning. Men da fænomenet gjentok sig, blev dr. Jürgens angst. Hvem kunde det være som udi et saadant herrens veir vaaget sig ut?

Og dr. Jürgens snøt sig i fingrene høit og drønnende, saa berggesellen Anders Iversen vaaknet og stirret mot vinduet han ogsaa. Og berggesellen slog forfærdet kors for sit bryst, da han saa et gjenfærds ansigt bak ruten . . . ja dets øine var hule og tomme.

«Saa berggesellen det uhyggelige spøkelse?» spurte doctoren, og han snudde sig mot Anders Iversen.

«Gud naadigen bevare hans almægtighet rektøren, det var en dauing!» svarte gesellen og holdt hulhaanden for det ene lys for bedre at kunne se mot ruten.

«Vil berggesellen læse en liten epistel av den hellige skrift?» spurte dr. Jürgens . . . Og han bøiet sig paanyt nedover sine regnskapsbøker, men fjerpennen skalv sterkt i hans fine hvite haand.

Berggesellen bad inderlig om tilgivelse for at han ikke magtet læse den lille epistel, siden han ingenlunde sat inde med den fornødne lærdom og ei kunde tyde skrift. Men om rektøren trodde at avsyngelsen av en salme kunde gjøre samme nytte, saa var han dertil fluksens redebon. Jo, dr. Jürgens trodde at avsyngelsen av en kraftig salme maatte klare sig . . . det var jo kuns et skyggeagtig ansigt som hadde vist sig paa ruten. Berggesellen satte sig da til at synge med sterk røst:

«Du trøster bedst i al vor nød,
hjælp, vi frygter djævel ei og død!»

Sangen virket meget beroligende paa dr. Jürgens. Han kom forbi den ene vanskelige utgiftspost efter den andre i sine regnskapsbøker.

— — —

Morgenen efter hadde uveiret stilnet . . . det var hvitt og stille i den lille bergstad, nysneen laa paa

tak og trapper saa fin og lys. Oppe paa sit kammer laa dr. Jürgens og sov, om ikke netop den retfærdiges søvn. Men berggesellen Anders Iversen som var oppe i graalysingen, for med sin trærukke at skuffe sneen væk fra direktørens trappe og vinduer, styrtet med et skrik baklængs ind i svalen igjen, da han tok slaaen fra og aapnet døren . . . for i et taug paa ytterdørens jernklinke hang et død kvindfolk, ja en selvmorderinde av allerværste slags. Hendes ansigt var blaat som helvedes blaa luer, og fraade med blod i frosset til is stod om hendes syndefulde mund. I huj og hast vækket gesellen sin sovende herre oppe paa kammerset og berettet ham om syndens grænseløse magt over os svake mennesker og djævelen som nu listeligen hadde forlokket en ung kvinde til at berøve sig sit liv utenfor rektørens dør. Hr. Jürgens grep sin kaarde og styrtet i bare skjorten ned i ytterdøren. Han blev staaende som forstenet og se paa den døde kvinde. Og kaarden faldt klirrende ut av hans haand.

«Ingeborg!» sa han. «Skjøn Ingeborg fra Arvelia!» Og han grep hendes lange lyse haarfletter og lot dem glide gjennem sine smaa fine hænder.

Saa gik dr. Jürgens igjen op paa sit kammer og laaste sin dør. Han blev deroppe i syv dage og syv nætter uten at ta vaatt eller tørt til sig. Men berggesellen Anders Iversen, som stjal sig op til direktørens kammerdør for at lytte, berettet paa sit dødsleie for hr. Peder Ditlevsen, at dr.

Jürgens graat saa saart som et barn over Ingeborg Elandsdotter. Mon hun listeligen hadde besnæret direktørens hjerte med syndefuld elskov og attraa? Sognepresten svarte da, og det meget alvorlig, at det tilkom ikke ham at dømme hverken levende eller døde. Han berettet derpaa den gamle berggesel, som sov hen i fred.

— — —

En snau mandsalder derefter:

Frosten hujer i isen ute paa Storfjeldsjøen ... den blanke skuggis ljomer fra strand til strand. Fjeld staar bak fjeld i det blaa maanelys, frossent er alle myrer og alle fjeldvatn. En enslig røkbu staar ute ved stranden og kaster tung svart skugge utover isen ... fra bua lugter furumøk ut i høstnatten. Paa brisken inde i røkbua ligger Ol-Jonsa og smaadormer med et elgskind over sig. Gjennem søvnen hører han det tasser og gaar utfor væggen, og han vet saa vel det er huldra. Og huldra ... hun er som en drøm og som et eventyr. Hoj. Nu tar hun i budøren. Hoj. Nu kiker hun ind paa ham.

Og den gamle elgskytter sover lensmandssøvn. Hoj! Nu skimter han den blaa stakken hendes borte i dørgløtten. Og elgskytterens hjerte tar igjen paa at slaa under skindvesten med de blanke messingknap-rader som det slog for ... ja det er evige tider og mange herrens aar siden nu, men det var en nat, en forgjort sommernat med mulm og skodde i alle fjeld, graa vatn og mild kviskrende sus indpaa de lange moene, at

han sprang over sætervollen i Aarvlia. Ja det er evige tider siden nu.

Vild og ør lægger han op fra brisken og farer bort til husdøren, men borte er huldra. Han farer ut i den mørke busval med maaneguldstrimer gjennem de gisne vægger, og han famler med lange armer efter det store gyldne haaret, men det er tomt og høstkaldt alle steds. Han støter bare sine næver i de svarte rimfrosne vægger, og finder ingen. Og den gamle elgskytter rusler kroket i knæ ind igjen og slaar budøren i efter sig. Han klør sig i de graa haartistrer under toplua.

«Har non set slikt da!» sier han og blaaser paa glørne borti skorstenen. Da han har lagt ny tyrived paa og det røde ildskjær flakker rundt væggene, sætter den gamle elgskytter sig paa aarhellen, snur ryggen mot varmen og bøier hodet i hændene. Og et saart tungsind siger ned paa ham. Han vet nu, at han er blit for gammel. Vaaren og sommeren er forbi og kommer aldrig igjen . . . Han er kommet ind i den graakalde høsten for sidste gang. Sneløsingen med larm i fjeld og li, lauvsprett med fuglesang og lyse nætter, skal han aldrig mer faa opleve . . . det lakker til slutten . . . Store taarer drypper fra hans skrukkete og veirbitte ansigt ned paa det kalde jordgulv.

Han mindes Indbor Elandsdotter. Ja, Ol-Jonsa mindes hende endda.

OLDEFARS SKIFÆRD

Om morgenen St. Halvard-dagen vaaren atten hundred og tolv sat folkene paa gaarden Hauen ved Aursundsjøen og sang en av Ella Andersdatter-salmene . . . det var endda den kjendte nævervisen, som den svenske salmedigterske oprindelig skal ha skrevet paa næver, de sang den morgen.

«Den Stad og Gader de af Guld mon være,
Af Ædelsten Grundvolden fuld med Ære,
Og dertil Klangen
Af Englesangen.
Tusind Aar som Dag er gangen
For mangen.

Eia, lad skinne frem den Dag med Fromme
Da alle Ting saa vel i Lag skal komme!
Vor Ve du vende,
Vort Aag fra spænde.
Lad det tage en salig Ende.
O, Jesus!»

Klokken var tre om morgenen, og solen som randt over fjeldene i øst, skinnet ind gjennem det lille vindu med smaa bulkete ruter og over det enerstrødde gulv. Varmen brændte borte i skor-

stenen, og paa skorstenshellen sat gamle Klas-Haua med foldede hænder og topluven liggende over det ene knæ og sang med grovt, sterkt maal. Og paa huggestabben sat sønnen Per og holdt salmeboken. Konen hans stod bak ham og saa over hans aksel ned i boken og prøvde synge med, hun ogsaa. Hun var daarlig til at læse og hadde litt ondt for at følge med. Klas-Haua hadde heller ikke lært læse større, men nævervisen kunde han da utenad. Ved siden av ham paa skorstenshellen sat Litj-Klas. Han var fire aar. Og han hadde alt faat tollekniv. Litj-Klas sat og stirret paa far sin . . . for han hadde aldrig set far saa fin som idag. Han hadde røde render i klærne og en lang blank sabel.

Per Hauen var kongenskar. I ufredsaarene hadde han ligget borte ved grænsen og passet paa saa fienden ikke slap over og fik sætte varme paa Røros kopperverk igjen. Endda hadde fjeldfolket i friskt minde svenskens herjing av bergstaden for snart hundred aar siden.

Nu truet en endda værre fiende. Hans sverd var haardere end nogen svenskes. Han skaante ingen. Barn, kvinder og oldinger og unge, sterke mænd hugg han ned uten skaasel.

Igaarnat hadde Per dradd avsted med hest og slæde over fjeldet til Røros, for om det var mulig at faa kjøpt litt mel av proviantskriveren ved kopperverket; men han var kommet igjen med tomme sækker. Hvit i ansigtet og forfærdet hadde proviantskriveren stirret paa Per. «Hvad sier du,

min gode mand! Mel? Om du ikke bad om mere mel end du kunde lægge ind paa din øiesten, det stod ikke i min magt at opfylde din bøn!» Og proviantskriveren hadde løftet sin magre tynde haand til tegn paa at det var umulig. «Guds fred!» sa han og fulgte Per Hauen til døren.

Nu skulde Per dra nordover til Trondhjem og prøve at faa ut en tønde rug. For det gik ord om at den som aatte sølv at betale med, fik litt rug hos G. Endresens enke der. Og sølv hadde de paa Hauen i den tiden. Mand efter mand hadde været hestehandlere og tjent grovt. Ætten var gammel. Haua-mændene var kjæmper og navngjetne for sin styrke og for sin mundraphet. Hundred aar og over det blev de alle.

I de tider var en færd til Trondhjem en lang reise fuld av mange gjenvordigheter og farer . . . for tatere og røverpak laa paa lur overalt langs veien . . . det hændte tit at mand og færdalass blev borte og spurtes aldrig mer, det hændte endda tiere at hester kom skye og vetskræmte frem til folk med kjørekaren liggende blodig og død paa slæden. Og derfor syntes gamle Klas-Hauen at de burde synge et gudsord før Per drog avsted. Han visste godt at ingen stod for sønnen hans i ret og oprigtig slagsmaal, men snikmordere og lumske personer som laa i bakhold, kunde ingen fri sig for.

Ja, Per Hauen var en staut kar. Han fyldte sine syvogtyve mikkelsmess. Og saa sterk var han at han bøide ut hesteskoen med bare fingrer.

Idag hadde han tat kongensklærne paa . . . . for blev det ingen anden raad for rug i Trondhjem, saa gik han op til oberstløitnant von Knagenhjelm og bad ham. Von Knagenhjelm hjalp sine soldater først og fremst. Av ham hadde Per Hauen faat munderingen sin. I en træfning sør i Solør hadde Per udmerket sig som en tapper soldat. Han var med i et skiløperkorps og holdt ut i sneen mange døgn itræk, uten at faa hverken mat eller søvn. De andre vilde gang paa gang gi op stillingen, men Per truet med at helseslaa dem, ifald de vek fra post. Til belønning for sin tapperhet hadde Per faat en av von Knagenhjelms avlagte løitnantsmunderinger. I den hadde Per staat brudgom i Røros nye store kirke for fem aar siden. Og staseligere brudgom hadde ingen set paa Røros. Han var et syn.

I hele vinter hadde Hauafolket ikke smakt det som mel kaldtes, hverken i grøt eller brød. Men de hadde likevel holdt livet oppe ved at æte kjøtt og rakefisk og ost og smør. Nu var længselen efter mel blit for umedgjørlig. Mel maatte de ha. Idetmindste maatte de ha litt til at blande i barkebrødet. Aa, krig og uaar var haarde hjemsøkelser. I sommer var græsset paa jordene omkring Aursundsjøen saa stutt, at de maatte sope det ihop med soplime. Korn vokste aldrig saa høit tilfjelds.

Klas-Hauen reiste sig fra skorstenshellen og gned øinene. «Vi faar stole paa Vorherre og tru at du kommer hjem igjen med livs berging!» sa

han. «Vorherre har hjulpet hittil og han hjælper endda!»

Per la salmeboken sammen og laaste den ind i det blaamalte hængeskapet oppe paa væggen, der slegten hadde hat sølv i umindelige tider.

En time efter kjørte Per og konen nordover Aursundsjøen, som endda laa med is. Vinteren hang længe i iaar. Hesten hadde trøger paa, og de dundret tungt i skarsneen. Per sat og stirret op mot Børsedalslia, der bjørka stod og blaanet i morgensolen. Konen hans — hun hette Kari og var vel tyve aar — sat i en sauskindsmudd paa en høisæk bak paa langslæden. Hun var stor og førlemmet som en mand, men lys og ansigtsvakker som alle kvindfolk er i Rørosfjeldene.

Per Hauen lot hesten gaa som den vilde. Han holdt tømmen slapt i ene næven. Nu og da gløttet han bakover akslen bort paa Kari.

«Gret du?» sa han og snudde sig mot hende.

«Itjnaa større.» Hun gned sig i øinene.

«Er du ræd for mig?» spurte han.

«Ja, det er bærre for dig jeg er ræd her i verden.»

«Itjnaa falig før mig. Husk paa at jeg har sabel og ladd gevær med mig!» prøvde han at trøste. «Ø, gamp!» Han jaget paa hesten.

«Vend om att, Per!» Hun snudde sig paa slæden og saa op i øinene paa ham. «For det er bedre at vi svælt ihjæl alle ihop, end at det skulde hænde dig noe vondt!» bad hun.

Men da lo Per Hauen saa det hørtes utover Aursundsjøen.

«Trur du jeg vender . . . jeg som har vørre sør i Solør og slaast med svensken . . . nei det blir vist itjnaa taa med no attvending denne gangen!»

«Du er hard, du Per. Hard mot mig. Hard mot 'n Litj-Klas ogsaa.»

«Hard!» tok Per op igjen. «Jeg er hard mot mig sjøl ogsaa!»

Herpaa svarte ikke Kari. Hun satte sig med ryggen mot ham og lot hodet synke ned i mudden. Han rykket i tømmene og jaget paa igjen.

Kari skulde følge med hest nord i Molingdalen, der hadde de høistakker staaende . . . og desuten fik hun hugge hul paa isen ute paa tjernene og prøve om fisken vilde bite . . . for det tok paa at bli smaat baade med kjøtt og fisk indpaa Hauastabburet nu. Fra Molingdalen skulde Per gaa paa ski indover fjeldene og komme sig ned i Gauldalen. Han fik vel ikke mer end en tønde korn. Og en tønde korn saa Per Hauan sig mand for at bære en femten mils vei. Nu midt i førefaldet var det saa omtrent uraad at komme nedover til Trondhjem med andet end kløvhest. Og hesten var mager og skranglet. Nei, sandelig skulde han være kløvhest sjøl.

Oj, femten mil! Oj. Han skulde bære korntønden paa sin rygg . . . og dertil takke og love Gud for hvert skridt han tok med den.

Morgenen var saa tindrende lys, solskinnet

randt som guld over skarsneen og over sneen paa Aursundsjøen.

«Du Per!» sa Kari og rettet sig og saa paa ham. «Jeg synes du er den vakreste karen jeg har set i hele mit liv!»

«Naa netop sat jeg og tænkte paa, at du er det vakreste kvindfolket jeg har set!» sa Per Hauen.

Og de blev sittende paa langslæden og prate sammen som to barn. Per Hauen sat og var som en gut. Han maatte gang paa gang lægge armen om konen sin. Hun la hodet op mot vaabenkjolen hans og lukket øinene . . . for en stille og forunderlig glæde over at hun var konen til den navnspurte kongenskaren, randt gjennem hendes unge sind.

Nord paa Aursundsjøen møtte de en malmkjører fra Aalbergja. Han laa saa lang han var nedi malmkarmen og stak hodet op. Kjøroksen hans var skindmager, den liknet mer en sagkrak end et naut.

Malmkjøreren var Morten-Hansa fra Naustervollen. Han hilste gudagen og prøvde at reise sig paa slæden, men han var saa sulten og utmattet at han seg sammen igjen.

«Er du mykje sultin?» spurte Per Hauen.

«Har itj smakt mat siden søndagskvelden. Ho Indbor og jentongan maatte faa sidste gudslaanet.»

Sulteriene tog ham saa han krøp ihop og jamret sig.

Per Hauen hoppet av slæden og hjalp ham op.

«Huf for en beinrangel du har blit, Morten-Hansa,» sa han. «Jamen trur jeg du er saa lang og smal at en kunde bruke dig til rivskaft!» la han spøkefuldt til. «Find fyren en kjøttbit, Kari!»

Kari skyndte sig at faa op matsækken og skar en diger flis av et spekelaar og flidde Morten. Han greip kjøttflisa som et dyr og tok paa at tygge og mumle, at han aldrig i sine levedager hadde kjendt noget saa godt. Han var næsten paa graaten. Og Morten-Hansa fortalte at han hadde kjørt rundt fra gaard til gaard i hele Aalen og forhørt sig om litt korn, men ingen hadde noget. Hvor han kom, klaget folk over sulten nu.

Saa kjørte Per Hauen og konen videre nordover. Ved titiden var de nede i Molingdalen. Her skiltes de. Før han drog videre, sang de begge et vers av nævervisen . . . de stod paa sneen og sang . . . han med luen i haanden . . . hun med hændene foldet:

«Eia, mit Hjerte inderlig jubilierer,
Med Lys og Fryd saa glædelig triumferer,
Naar jeg betænker
At Dødens Lænker
Brudte er,
Og Gud Livet mig skjænker
Af Naade!»

I skogkanten ovenfor høistakkene sat en varg og ulte . . . den var sulten den ogsaa . . . og hesten hørte den og holdt paa at sætte ut, men Per fik tak i tømmen og holdt den, mens han sang sidste verset. Han hujet saa til vargen, som drog sig lurvet og smaaulende opover til fjelds.

Og saa drog Per Hauen paa ski indover Molingdalen. Han stanset oppe paa en aas og vinket tilbake med luen til Kari. Hun vinket igjen. Solen blinket i sabelen hans . . . og det var det sidste Kari Hauen saa av Per, der han blev borte for hende inde i bjørkeskogen.

— — —

I tre døgn itræk gik Per Hauen uten at hvile eller sove. Han satte skiene igjen paa en gaard i Melhus. Gik saa videre landeveien nedover til Trondhjem. Folk han møtte, vendte sig og stirret efter ham. Og de undret sig over hvor den store staute soldaten var fra. Fra fjeldene maatte han vist være . . . for han var saa solbrændt i ansigtet og hadde saa langt haar ogsaa . . .

Tredje dagen stod han i kramboden hos G. Endresens enke i Trondhjem og spurte om det var nogen mulighets raad for en tønde korn. Han hadde gangbar mynt at betale med.

G. Endresens enke ristet sørgmodig paa hodet.

«Korn?» sa hun. «Gud trøste os alle. Vi har ikke kokmel til søndags selve.»

Hun blev sittende paa sin stol indenfor disken og stirre paa Per Hauen. I tyve lange sorrigfulde aar hadde hun levet i enkestand, uten at fatte kjærlighet til nogen. Hendes hjerte hadde slaat med saa stille slag i hendes barm . . . men nu . . . aa, det var som et under, nu tok hendes hjerte paa at vaakne igjen og slaa stridt og vildt

. . . for denne unge fjeldmand var som en aapenbaring og som et under.

Hun spurte paa hvor han var fra? Han sa som sandt var, at han var fra fjeldet . . . fra Aursundsjøen var han, og han hadde kone og barn og en gammel far sittende der oppe i bjørkeskogen. Han var ræd, de vilde sætte til, ifald han ikke kom hjem med korn.

«Hvad? Er du gift» ropte hun. Hendes hjerte stanset næsten. «Har du hest med?»

«Nei, jeg skal være hest sjøl!» svarte Per.

«Vil du bære en tønde korn den lange veien? Er du gal?»

«Jeg skal bære to tønder!» sa Per da.

«Nei, er du fra vettet!» ropte hun igjen. «To tønder?»

«To tønder rug! Ingenting!» lo Per.

«Gaa ut av mit hus! Du forstyrrer mig!» satte hun i og holdt sig for ansigtet.

«Faar jeg kjøpt noget rug da?» spurte Per Hauen.

Han saa næsten bønlig paa hende.

«Rug! Var det rug du sa?»

Hun stod og vendte ryggen mot ham og bøide hodet som hun lydde efter svaret. Og hun holdt sig for hjertet med venstre haand, for det slog saa meningsløst nu igjen.

«Jo, du skal faa rug . . . men ikke mer end en tønde . . . to tønder blir din visse død, fjeldmand.» Hun grep sit store nøkleknippe og gjorde tegn til at han skulde følge med hende ut paa

bryggen. Her stod ti tønder rug. Per grep en tønde i hver haand og stod og holdt dem under armene.

«Aa, forfærdelig!» satte hun i og slog sig ned paa en kornsæk.

Men Per Hauen lo.

«Hvor lang vei har du gaat?» spurte hun.

«Femten mil.»

«Aa, forfærdelig!» — hun vendte sig fra ham. «Og hvor lang tid har du brukt?»

«Tre døgn!»

Han stod rak og holdt korntøndene.

«Aa, forfærdelig!» jamret hun og seg ned av kornsækken og blev liggende paa gulvet. «Hvor lang tid trænger du til hjemveien med en tønde korn paa ryggen?»

«Tre døgn.»

«Aa! Aa! Jeg dør!» skrek hun.

«Nei vel?»

Per Hauen slap korntøndene og sprang ræd avsted og løftet G. Endresens enke op fra gulvet. Han stod og holdt hende i armene som hun var en liten jentunge. Hun bad med svak stemme om han vilde bære hende ind i stuen. Han sprang ind med hende og la hende fra sig.

«Ta korntøndene og gaa! Og kom aldrig igjen!» stønnet hun.

«Men betalingen?» spurte han.

Hun ristet paa hodet. Hun vilde ingen betaling ha.

«Giver keiseren det som keiserens er!» sa Per, Han la tyve sølvdaler paa bordet og gik.

En liten stund efter kom han gaaende op fra Ravnkloa med to tønder rug paa ryggen. Han tok veien opover mot Guldalen. Han la sig ned og drak av bækkene. Gik igjen. Nættene var lyse, og skogen i Guldalen stod alt med lyst løv. Men oppe i Aalen laa sne endda. Her satte han skiene paa og drog over Molingdalsfjeldene.

I Molingdalen var det sne og vinterlig endda. Og et overhændig snedrev kom paa ham. Han krøp med sine to korntønder ind i en røkbu og laa veirfast der i to døgn . . . men humøret var godt. Han fordrev tiden med at synge salmer og viser, mens uveiret gik som en strid foss over butaket.

Syvende døgnet stod Per Hauen hjemme i stuen. Natten efter malte gamle Klas-Hauen rug paa den gamle kvernen oppe i Hauabækken. For nu kom sneløsningen med sus i bjørkliene og vaarvatn i bækkene. Han var saa fornøid at han midnattes blev staaende i kvernhusdøren og mumle en vise fra Ols-paalsa-tiden. Vaarnatten var saa lys. I en aapen vik ute i Aursundsjøen laa en lom og hujet mellem isflakene. Og kvernen môl og môl.

Julaften samme aaret kom en gaul-døl kjørende sørover Aursundsjøen. Snoen stod ret imot. Hans haar og skjeg var hvite av rim. Han kjørte fort, og messingbjelden paa skaaken sang høit i den kolde luft. Gauldølen var indom paa et par

gaarder og spurte sig for hvor Hauen var. Og saa drog han videre. Han frøs forfærdelig og maatte springe lange stykker ved siden av lasset, saa han ikke skulde fryse sig aldeles fordærvet. Værre kulde hadde han aldrig været ute i. Hadde han visst at det var saa bistert her oppe paa Aursundsjøen, hadde han aldrig i verden tat paa sig dette færdalasset for 'n von Knagenhjelm. Gauldølen sprang og fegtet med armene og trodde han maatte sætte livet til . . . for værre julekveld hadde han aldrig levd. Varghyl hørte han ogsaa langt indpaa sjøen . . . stygge ul . . . Han løste op repet og lot det dingle efter slæden. Hesten var aldeles hvit av rim. Og det pistret og sang under slædemeiene.

I stuen paa Hauen sat familien og sang julen ind. Gamle Klas-Hauen sat paa skorstenshellen, Litj-Klas ved siden av ham. Per Hauen sat paa huggestabben med salmeboken, konen stod bak ham og stirret over akslen hans.

«Her kommer dine arme Smaa,
O, — Jesu i din Stald at gaa!»

I vuggen laa en liten halvaars jente og stirret med store blaa øine paa varmen borte i skorstenen. Hun hette Olava.

Midt i sangen reiste Per sig fort og la salmeboken sammen, men holdt pekefingeren ind mellem bladene saa han ikke skulde ha bort for sig.

«Her kjem folk!» satte han i.

En hest knegget utenfor væggen, og en stald-

vække klang. Stuedøren gik op. Ind kom en lasskjører næsten ihjelfrossen. Han krøp bort til varmen og svingte sine blaafrosne næver over luene. Skjegget var frosset sammen over munden, men han fik likevel mumlet frem noget om at de maatte faa hesten hans paa stalden.

Da gauldølen hadde faat mund og mæle igjen, drog han op av indrelommen paa vesten et forseglet brev og leverte Per.

Brevet var fra ingen anden end selve von Knagenhjelm. Han meddelte i det, at hans fosterdatter G. Endresens enke var frafaldt, men at hun hadde bestemt i sit testamente, at der til hver jul i ti aar skulde kjøres to tønder rug op til soldaten og fjeldbonden Per Klasen Hauen ved Aursundsjøen — dette til den salig bortvandredes ihukommelse. Gud glæde hendes sjæl i himmelen!

Og i ti julekvelder efter hverandre kom en gauldøl kjørende opover Aursundsjøen med to korntønder paa langslæden. Hver gang hadde han brev og hilsen med fra 'n von Knagenhjelm.

I den anledning tok Per Hauen kongsklærne og sabelen paa sig om juleaftenerne . . . von Knagenhjelms staselige avlagte løitnantsmundering og lange sabel.

HULDREJENTEN

«Op! Op! Vargen uler indpaa Finskjægfloen!»

Bærje Trøen for op fra brisken og stod barhodet fremfor aaren og lydde ut gjennem væggene. Varmen skinte ind i hans furete ansigt og blinket i messingknappene nedover skindvesten.

Vi hadde netop dormet efter en seig tørn med vedhugging i smeldkulden utenfor buvæggen. Snoen stod ret paa Bærjebua ikveld. Gang paa gang maatte vi gni os med sne saa vi ikke skulde forfryse os — men ved maatte vi ha til natten, det vilde være uraad at la varmen dø ut oppe i en gammel røkbu i slik overvættes kulde. Bærje mente at kviksølvet vilde fryse inat.

«Varg-ul?»

«Hyss!»

Vi hørte ikke andet end frostens harde hugg i væggene. Ellers var alt stille . . . det var som alt var stivt og dødt, selv trærne stod stivfrosne og døde. Tyrikubbene knitret paa aaren, tjæren dryppet i store mørke draaper ut av de fete kubbene og nedi asken.

Nu hørte vi et langt ul i skogen østenfor bua,

men det var for tyndt og pipende til at være varg-ul.

«Hund?» sa Bærje.

Visst var det hund som ulte, frossen hund. Her kom folk. Et par ski skrapet paa sneen, det stønnet og mumlet borte mellem furulæggene . . . for i smeldkulde høres den mindste lyd lang lei.

Bærje aapnet døren, stak hodet ut og hujet. Han maatte lukke døren med en gang, den kolde luft veltet hvit som skodde ind i bua og la sig vaat og sleip paa væggene.

Et rustent, anpust og smaahostende maal svarte utenfor. Bærje aapnet igjen døren. Ind smøg en liten rimfrossen finnehund og en vindtør fyr med is i skjeg og haar.

Han mumlet godkveld og tok paa at plukke istapper ut av skjegget. «Hadde je itte fønne bua naa, saa hadde je sat til. Naa er det vist like kaldt, som det var i ufredstia, da gammelnissen paa Oppistulaaven frøs ihjæl.»

Han saa ut til at være i femtiaarsalderen og haltet stygt paa venstre foten. Da Bærje hadde slaat i ham et par rykende spelkummer kaffe og git ham en paasmurt brødskive i næven, blev han pratsom, især efter at snadda var kveikt og han fik varmen i kroppen igjen.

Han var smed og kom bortenifra Sjodalen. Nu eslet han sig sør i Østerdalen paa smedarbeide rundt omkring paa storgaardene. Ved disse tider sætter folk istand kjøredoningene sine baade

til sommer- og vinterbruk. Han var kjendt over hele søndre Østerdalen og gik under navnet Sjodalsmeden. Oppe i Sjodalen hadde han en liten stue, som han holdt til i naar han ikke var sør paa bygderne og smidde. I de sidste aarene, siden konen kom bort fra ham, var han sjelden hjemme mer end i de store høgtiderne og saa en liten stund midt paa sommeren.

Han mente selv at han hadde været gift med en av de underjordiske. I sin ungdom kom han en nat gaaende gjennem Sjodalslia og gik ret paa en stor gild gaard midt inde i tykkeste skogen. Han gik indom og blev staaende paa tunet og undre sig. Husene var gamle og gammeldagse. Alt paa gaarden saa ældgammelt ut. Væggene var uten vinduer, bare sjaaglugger mot solsiden, gaardsredskapene saa ut som de var gravet op av jorden og hadde været brukt engang langt attende i tiden. Ved laavevæggen stod en vogn med hjul av helt træ og med vognaas av gran og sammenklinket med trænagler. Han saa ikke en sjæl, og han tok paa at undres om han hadde fundet en svartdaugaard . . . slike gaarder som stod igjen siden sotten gik over landet. Han holdt paa at gaa igjen, det var næsten nivst at staa der indpaa tunet midt paa natten og langt unda bosittendes folk. I det samme han skulde gaa ut av grindsleet kom en jente i blaa stakk og rødt uldliv ut paa dørhellen.

«Vil du itte komma inn og faa dig lite drekk?» spurte jenten, — styggvakker var hun. Sjodal-

smeden syntes det var baade synd og skam at si nei tak til slik en gild jente. Han gik da ind. Og han drak ogsaa. Men det rareste var, at desmer Sjodalsmeden drak des tørstere blev han. I to døgn blev han der paa gaarden.

Da han gik, fulgte jenten med. Han blev gift med hende . . . men det syntes han hele tiden, at hun ikke var av ret folk. En høstkveld for ti aar siden skulde konen gaa ned i dalen og handle til helgen. Hun blev staaende med skindsæk paa ryggen ute i gardsleet og ropte ind i stuen til ham «Om jeg skulde bli længe borte, faar du ikke bli ræd for mig!» ropte hun. Hun kom aldrig mer igjen. Endda det blev gaat mandgar efter hende i flere døgn, saa de ikke saa meget som færdene efter konen til Sjodalsmeden.

«Jeg trur naa hu lever og atte hu kommer igjen!» sier han og stikker i en glo med kniven. «Hu var rar, men gildere kjærring har naa ingen hat her nord i dalen da!» lægger han til.

«Men garen i Sjodalslia?» spør Bærje Trøen.

«Aa, det var naa en huldregar det, kan du veta!» svarer han.

«Var kjærringa di hulder au?» spør Bærje igjen.

«Aa, det vet jeg naa itte saa sikkert da. Hu sa støtt at hu var kømmin taa bra folk og at hu hadde skyldfolk i Sjodalslia.»

Smeden røker og stirrer med smaa mysende øine ind i varmen. Finnehunden ligger paa brisken og smaabjeffer i søvne.

«Hossen var det med nissen paa Oppistulaaven?» spør jeg og rækker ham tobakspungen. «Frøs han ihjæl?»

«Han bedstefar fortalte om det mangen gang for os guttene. Han tjente paa Oppistua den tia. En dag fandt Jo Oppistua en liten gammal kar liggende stivfrossen i høiet paa laaven. Han var ikke større end en sjuaars gutunge. Han tok og bar 'n ner i stua og prøvde at tine 'n op, men dau var han. No saa gammalt og stygt hadde ingen set. Jo Oppistua grov ner 'n nordafor staldvæggen.»

«Har du aldrig set nogen nisse?»

Sjodalsmeden tar pipa ut av munden og ser leende paa mig.

«Nisse? Det er itte længer end sia i høst, at je saa en taa det slage i vedskjulet paa Torstad. Je hadde bledd ut ei øks for manden der og gik ind i vedskjulet med den om kvelden, men med det samme je skulde hogge øksa nedi hoggestabben, fik je forsyne mig se en liten fyr som sat paa stabben og gliste mot mig. Jeg hev øksa litt brændfort fra mig og slog vedskjuldøra igjen. Itte vilde je ha naa mer aa bestelle med det folkeslaget end je har hat.»

Sjodalsmeden ser op paa mig. Omtrent som han har undgaat en overhændig stor fare.

Vi holdt vakt ved varmen inat . . . det vil si, vi maatte ligge vaaken hver vor økt og passe paa

bledd ut: valgt ut.

at varmen ikke skulde dø ut for os. I ufredstiden maatte folk paa gaardene i Sjodalen sitte oppe og passe varmen, sier Sjodalsmeden.

Han lægger sig ved siden av hunden, drar trøien over hodet og prøver at sove, men han maa ret som det er op og bort til aaren igjen.

ET BARNDOMSMINDE FRA FJELDET

Jeg saa ham bare en eneste gang. Endda jeg da ikke var mer end fem aar, saa husker jeg tydelig hvordan han saa ut: Han var overlag stor og staselig saa jeg syntes at slik maatte de ha set ut, de gamle nordiske konger, morfar hadde fortalt mig om. I høiden skulde han være meget over tre alen, og trods sine sytti aar var han rak som et kjerkelys og blond i haar og skjegg. Han hadde forresten bare øreskjegg og gik ellers nyraket og var ualmindelig ansigtsfager. Naar han lo, lyste den hvite tandgard i den skarpskaarne mund. Øienbrynene var buskete og hændene unge og fyldige. Han gik sommer som vinter i skaftstøvler, som naadde ham ovenfor knærne; i trøie og vest hadde han store knapper av arvesølv. Hatten var stor og bredbremmet. Og hans stemme: det er som jeg hører den endda — den var som sang i hardt staal.

Hvem var han saa? Ja, det var det jeg i al korthet skulde fortælle. Hans levnetsløp kunde ellers bli stof til en lang historie, det burde kanske ogsaa nedskrives før manden stiger ind i glemselens nat . . . den store stjerneløse nat, som

aldrig blir splittet av noget morgenlys, og som lukker sine porte for evig bak alt som gaar over dens dørterskel. Naa — la mig ikke bli sittende i dypsindige betragtninger. Her er ikke stedet til det.

Han hette Jon Jonson og vor fra fjeldgaarden Sno oppe paa Dovre, en av de ældste gaarder i fjeldene mellem Vingelen og Kvikne. Sagn sier at gaarden Sno oprindelig blev ryddet og bygget av en hærmand fra Gauldalen, som flygtet ditop med en av frillene til Haakon Jarl. Helt fra den tiden har ætten holdt sig paa gaarden og været vidspurt for sin fagerhet.

Jon Jonson var ældste søn paa Sno og skulde efter gammel lov og skik ha arvet gaarden til odel og eie, om ikke vanheppa hadde lagt sig ut efter ham i unge aar. Han kom nemlig paa slaveriet, da han var et par og tyve, og sat der til han var nogen og firti. Om denne hændelse var det jeg vilde fortælle:

Han la tidlig store evner for dagen som felespiller. Han blev hentet til danselag, mens han endda var saa liten at han snaut kunde holde fela. Og han maatte staa oppe paa en stol og spille saa folk kunde se ham.

Sno-ætten paa Dovre var gammel spillemandsæt, men vesle Jon tegnet til at skulle overgaa alle og bli mesterspillemand. Han skal engang som barn ha spillet en slaat for en finn, som kom ned fra fjeldene. Finnen blev sittende med føttene i kors paa gulvet og jamre sig. «Aa tu Litj-Jo, aa

tu Litj-Jo, ten som kunna ha berga dei unna handjarnom!» pistret han og graat saa taarene dryppet av det skrukkete ansigtet. Ingen brydde sig om det finnen sat og tullet i. Forst da det gik galt og gjerningen var gjort, mindtes folk igjen det finnekallen hadde sittet og set ind i fremtiden.

Jon Jonson blev navnspurt vidt og bredt for sit spil. Han blev hentet til alle bryllupper og lag der i bygdene. Og han spilte tit slik at folk glemte danse, de blev staaende langs væggene og holde hverandre i hændene og lytte. Vakker og staselig som han var, forstyrret han altid et eller andet jentesind, det blev i den tiden mange vaakne nætter rundt omkring paa stueloftene for Jon Jonsons skyld.

Han brydde sig ellers ikke større om jenter. Fela hadde alle hans tanker, for han nøiet sig ikke bare med at spille de gamle slaattene, men laget nye ogsaa. «Jo-Jonsaleikene» kalder folk slaattene hans, og de spilles den dag idag overalt deroppe mellem fjeldene. Og saa var han hestehandler og var ualmindelig glad i dyr. Vakre hester hadde han. Han skjønte sig paa gamp. Ikke nyttet det prakke paa han en skottgamp, men de som kjøpte hest av ham, kunde ogsaa stole paa at de fik hest uten skjulte feil og lyter.

Men en lagnad byr ikke bare paa vaar og sommer og lyse dager og nætter, den har ogsaa sin kalde og stormfulde vinter.

Jon Jonsons vaar og sommer tok braatt ende.

Og vinteren blev hard, en vinter paa nogen og tyve aar i jern bak fængslets port.

Paa en dans forgapet han sig i en jente fra Nedalen. Hun var ikke netop saa fager, men guttene kringsatte støtt gaarden, der hun var om lørdagsnættene. Ingrid hette hun; Trø-Ingrid kaldte de hende. Hun var fra en liten plads øverst i dalen, Trøen kaldet. Var net i klærne og kvik og framifraa gild paa gulvet. Hele natten var Trø-Ingrid fremme og danset. Hun gik som et hjul og sang saa det ljomet i dansen.

Da Jon traf Trø-Ingrid, var hun trolovet med en gaardmandsgut nede fra en av de største gaardene i Nedalen. Han var en kjæmpe og gik frikar.

«Kjærligheta er som eldingen, den slaar ned før en faar suk for sig!» brukte Fel-Jens si til os unge, naar han fik en dram av os paa dansen. Han hadde ret. Fra første stund Jon saa Ingrid fremme paa gulvet, vilde og visste han bare ett: at den jenten skulde bli hans. Hun og ingen anden.

Han spilte den natten, saa folk holdt paa at danse sig fra sans og samling. Men da det led ut paa natten, fik han en anden til at ta fela. Han vilde danse selv, og han vilde danse med Trø-Ingrid.

Nu varte det ikke længe før det blev murring borte ved væggene, det var kommet en farlig stordanser frem paa dansegulvet. Og det en utbygdes ogsaa. Nei det vilde de ikke vite noget av. Især

saa det ut som kjæresten hendes Ingrid ikke likte dette videre. Han sprang et par ganger frem paa gulvet og prøvde spænde ben unna Jon. Men Jon stod. Han spratt paa gulvet og spændte i bjelkene, og Trø-Ingrid svinget sig i armene hans og var stolt og lykkelig over, at det var bare hun, den staselige karen fra Sno vilde danse med.

Hun tjente i den tiden paa Heggum, en gaard oppe under Heggum-aasen.

Sent paa natten kløv Jon og Ingrid op loftstigen paa Heggum. I mørket ute paa svalen blev de staaende med armene om hverandre. Og de svor sin salighets ed paa, at de skulde holde sammen i liv og død.

Naa ja, den eden blev ikke brutt.

Mens Jon og Ingrid stod i mørket oppe paa svalen paa Heggum, kom kjæresten og en hel del slaaskjæmper springende op stigen. En kniv blinket i graalyset fra svalsvinduet. Og Jon kjendte det sved i den ene akslen. Ingrid rev op loftsdøren og drog ham med sig ditind, men de andre fulgte efter, det skulde ikke ske at den spillemanden fra Sno kom hit ned i bygda og tok den gildeste jenten, Trø-Ingrid, midt for øinene paa dem. Nei før skulde Jon Jonson ligge død paa Heggumloftet før solen randt.

«Hop ut gjennem glaset, Jon!» skrek Ingrid, «ellers drep dem dig!»

«Aldrig i verden hopper jeg ut gjennem noget glas!» satte han i. Jon kjendte to knivsodder i ryggen. Han skjønte det gjaldt livet. Og Jon

Jonson var ikke feig. Han hugg tak i en fyr i mørket og brøt nakken hans mot brystet saa det kras i ryghvirvelen og fyren seg sammen med et haast vræl. Knivodd efter knivodd hugg nu i ryggen paa Jon. Vildskapen for løs i ham. Nu skulde ialfald knivstikkerne i Nedalen træffe en som solgte livet sit dyrt. Han fik tak i en fyr til og lettet ham over hodet paa sig og kastet ham paa harde tømmervæggen, saa han laa der. Og-saa den tredje fik samme medfart. Hujende av rædsel satte de andre paa dør.

Halvdød av blodtapet kom Jon sig ned i stuen, og blev forbundet av konen paa Heggum og stelt tilsengs. Men oppe paa Heggumloftet laa tre lik den morgenen.

I mange døgn laa Jon Jonson og svævet mellem liv og død; doktoren sa, han var knivstukket helt ind i lungene og at han blødde indvortes.

Trø-Ingrid vaakte over ham, reknet i giftdraaper og læste bibelsteder og graat.

Jon var like nøgd hvordan det gik, stod det til liv, saa ventet slaveriet paa ham, blev det døden, saa ventet graven. Han syntes at det sidste vilde være det bedste for ham nu.

Men det blev livet og slaveriet. Ingrid lovte at vente paa ham til han kom ut igjen, endda han blev dømt paa livstid og det vilde gaa halve livet til han kunde vente at faa kongens benaadning.

Trø-Ingrid oplevde ikke at Jon blev løslatt.

Hun var aldrig mer at se paa noget dansegulv siden. Hun bare tjente i sit brød og ventet aar

efter aar. Og da Jon Jonson endelig blev benaadet en vaar i mai, saa var Ingrid død av lungebetændelse midtvinters. Hun hadde holdt den ed hun svor paa Heggumsvalen. Jon holdt sin han ogsaa. Endda han var en mand i sin bedste alder og saa godt ut, saa han ikke til den siden jentene gik, paa den maaten at han vilde ha nogen av dem til kone. Fela rørte han heller ikke mer. Mange prøvde paa at faa ham til at spille en slaat igjen, men han sa tvert nei. Han hadde spilt ifra sig.

Det eneste han brydde sig om var dyr. Og især hester. Han slog sig paa hestehandelen igjen og var lysest tilsinds, naar han vandret med hestedriften sin over fjeldene fra bygd til bygd.

Han var altid hæderlig og ordholden. Ingen tænkte mer paa at han var drapsmand. Alle visste at han hadde handlet i nødverge. Og alle var enige om at straffen hadde været saa altfor stor.

Han hadde som sagt endnu et kongelig utseende, da jeg saa ham. Han førte sig værdig og stilfarende. Hans stemme aatte en merkelig sang . . . det var kanske toner fra hans felespil som laa igjen i stemmen hans. Hvem vet!

Nu er Jon Jonson død. Hans grav ligger ved siden av Trø-Ingrids. Han blev jordet under stor deltagelse. Og det var saa mange kranser og blomster paa hans kiste, at det sunkne jordfæste over den eneste kvinde, han i sit liv hadde elsket, ogsaa blev dækket av kranser og blomster den dagen. Og hun fortjente disse blomstene, Trø-Ingrid.

I TRONDHJEMSVEIEN

En lys julinat kom fjeldbonden Johannes Trøen kjørende opover Gauldalen med færdalass fra Trondhjem. Hesten hans var gammel og salrygget, den vred sig vondt i kneikene og gled sløvskodd paa grus og slitt sten, og i de bratteste bakkene maatte Johannes lette opunder. Oppe paa bakken blev hest og kar staaende længe, anpustne og svette. For Johannes Trøen var ogsaa gammel nu; han fyldte 83 sidste bjønnvok. Ikke saa at forstaa at han hadde mistet større av sin ungdoms sprækhet og førlighet endda . . . men det blev nu likevel litt seigt at være halv hest saa lang en vei, og dertil kom at det var overlag fortrædelig at Graaen skulde slaa saa rent feil i sin grønneste ungdom saa at si — Graaen var da ikke mer end opmot de tyve endnu.

Johannes tok snadda ut av munden, stirret ned i veien og lo underfundig. Ja, for hver bakkekneik han og Graaen hadde slitt sig opover med færdalasset, maatte han ha sig en liten røik. Han røkte meget, Johannes Trøen. Men ikke paa den maaten at han karvet sig tobak i snadda for hver gang — nei det hadde han ikke raad til.

Han var ingen storing heller. Han tok bare snadda tænksomt op av vestelommen, stappet asken sammen i snaddehodet med lillefingeren, tændte paa og tok nogen lange drag og pustet røken fort ut av munden — det var nu røken, som laa blaa og fint i den varme sommerluft som var det gildeste av alt. Røken fik minderne fra ungdoms aar til at blomstre omkring den gamle veirbitte fjeldbonde fra Rørosfjeldene. Hver sommer i over seksti aar hadde han kjørt sit færdalass med tørfisk, mel og gryn opover Gauldalen. Han hadde oplevd mangt og meget paa de reisene og under opholdene i Trondhjem.

Men det var især en oplevelse fra reisene sine til Trondhjem, Johannes Trøen støtt maatte mindes — det var det forunderlige sommermindet om Ida. Nu var dette mindet om Ida snart et halvt hundre aar gammelt . . . men for han var det like ungt og vakkert alle aar og det vilde bli det livet ut, til han laa jordfæstet paa den lille fjeldkirkegaarden.

Johannes Trøen hadde netop hjulpet Graaen op paa en brat aas. Herfra saa han det blaanet av fjeldene hjemme. Nu var det midnat og mildt og godt i veiret. Han kjørte vognen ut i veikanten, spændte fra hesten og sælet av den, tok mosedotten ut av hjelden og satte hoppetylden paa. Graaen tok paa at æte sig bortover mellem trærne. Hestebjelden sang messinggrant under det lyse løv.

Johannes ruslet bortover aasen og samlet tør-

kvist og ener og gjorde op varme paa den gamle eldstaen. Her hadde han i alle somrer kvilt attmed kvistvarmen en nat — over femti sommernætter hadde han sittet ved varmen her og drømt ... Her sat Ida ogsaa ... her paa denne side varmen ... og her sat Kobberslager-Lars.

Johannes løste op repet paa kjærren og tok færda-spandet ned, laaste det op og saa over nisten. Drog saa frem kaffekjelen og ruslet ned i bækken og øste paa den vand og hængte den over varmen ... alt i tanker og minder om Ida ... og om Kobberslager-Lars. Johannes var nogen og tredive aar den gangen.

Og mens kaffekjelen koker og hestebjelden ringler i sommernatten og Johannes skjærer fliser av spekekjøttknoken, glir mindet om de to gjennem hans sind. Han ser dem lys levende fremfor sig nu: Ida brun og solbrændt og nogen og tyve, Kobberslager-Lars paa hans alder, gusten i ansigtet, svartøgd — og begge to med guldringer i ørene.

Ida og Kobberslager-Lars var gifte — paa fantevis. Han hadde truffet dem i Trondhjem, og de hadde slaat følge med ham opover Gauldalen; de agtet sig op i fjeldene og sørover til Østerdalen, der Lars slog sig frem med at fortinne kobberkjeler, bytte klokker og fiske.

Hele veien opover hadde Ida holdt sig tæt ind til Johannes. Hun var het og yr. Og styggelig vakker ogsaa. Han var litt ræd hende til at begynde med; fant var fant! Men Ida var nu ikke

saa grei at staa imot. Hun var en glo. Hun tændte sind og sans ibrand, gjorde hun. Opover veien hadde Kobberslager-Lars blit mer og mer svart og gnistrende i øinene. Men Johannes brydde sig ikke større om det. Han hadde paa mange aar ikke truffet nogen som slog han til jorden. Nei, Kobberslager-Lars skræmte ikke Ida fra ham. Han var frikar i fjeldene og i Trondhjem og over alt, Johannes Trøen.

Ogsaa den gangen kvilte de her som vanlig. Mens de sat ved varmen og aat av nisten hans, skinnet det til i Kobberslager-Lars' tollekniv, og blodspruten stod ut av venstre akslen paa Johannes. Han fòr op, grep Lars i nakken og ryggen og løftet ham paa strake armer over hodet paa sig og kastet ham ned i harde veien saa det dundret. Og der laa Kobberslager-Lars og kunde ikke røre en lem. Riv av dig trøia, Johannes! skrek Ida. Han vrængte den og vesten og skjorten av, og Ida stanset blodet i akselen ved at lægge varm aske paa saaret. Hun hjalp ham saa at spænde hesten for igjen, og de kjørte videre, Ida og han. Kobberslager-Lars løt de ligge igjen. Og siden hadde de ikke hverken hørt eller spurt mer til ham. Trolig var Lars død nu. Fant blev sjelden gammel.

Johannes blev gift med Ida den høsten. Folk i dalen flirte og drev gant med Ida og han — endda hun var vakrere og dygtigere end de andre kjærringer i grænden. Han var saa glad i hende, at han vilde ikke ha byttet hende bort i en

prinsesse. Ja det var helg og hygge i Trøen i den tiden. Renskuret og enerstrødd gulv til kvardags . . . og sang og laat og arbeide . . . Hverdagen blev til helgedag, der Ida var.

Men aaret efter døde Ida. Hun døde paa den første barselsengen sin. Barnet døde ogsaa. Alt døde den dagen paa Trøen. Han blev gaaende igjen inde i en stor vinter. Overfrosset, iset og solløst overalt, stuen stod saa stor og tom efter hende, det blev øde paa tun og i uthus. Slegtningene hans raadde ham til at gifte sig paanyt; for det var mangen gild fjeldjente som vilde ha Johannes Trøen.

Nei, Johannes Trøen vilde ikke gifte sig paa nyt. Han vilde ikke at nogen skulde ta alle de vakre minderne om Ida fra ham — og saa kunde de kanske ikke gi ham nogen minder igjen. Nei, det vilde han ikke . . . ikke for alt i verden. Han hadde aldrig været glad i nogen anden end Ida. Hun var den solen som hadde skinnet varmt og lyst en liten stund indover hans slitsomme liv.

I færdaveien fra Trondhjem om sommeren var det som han traf Ida igjen. Hun gik ved siden av vognen og pratet og lo og smøg sig tæt ind til ham. Han kjendte igjen hendes aandedræt mot sit ansigt — det laa i vinden. Han var igjen ung, en gut paa nogen og tredive . . . Hun var like vakker nu som den gangen . . . næsten vakrere ogsaa. Han hørte hendes latter i skogen. Han blev varm ved den . . . den sang gjennem hans sind . . . den gjorde ham ør og tullet. Han

kunde gaa lange stunder og tro for fuldt alvor at Ida gik lys levende paa veien og snakket til ham.

Hvert aar var byturen blit en stor høgtid for Johannes Trøen. Han glædet sig længe i forveien til den dagen, hesten stod forspændt tohjulskjærren, og han nyklædd i svarte vadmelsklær og med hvitt nystrøket kalvekryss satte sig op paa høisækkene og fik ta paa at kjøre nordover Kongsveien. Vorherre var saa urimelig god, som lot ham faa opleve dette aar efter aar. Han kunde aldrig fuldtakke.

I aar hadde Johannes Trøen hat fint sommerveir med solskin og litt søndenvind om dagen og lyse varme nætter . . . en gild bytur i aar. Og Ida hadde fulgt ham hele veien opover. Hun møtte liksom op og slog følge med ham. Hun sprang og lo og pekte paa stener og trær og spurte om han mindtes det og det.

Om han mindtes? Alt! Han maatte le ogsaa . . . Han lo saa taarerne stod ham i øinene og stridrandt nedover hans solbrændte kinder. Hadde nogen set slikt da . . . Han maatte gang paa gang tørke sig i øinene med trøiærmet.

Kaffekjelen kokte over saa det sydet og fraste i varmen. Johannes Trøen tøiet sig borttil og nappet den til sig. Han brændte sig litt paa fingrene ogsaa og slængte i næven. Var svært saa varm den kaffekjelen . . . Han slængte paa nyt i næven.

Da Johannes Trøen sat og søp kaffe av skaalen,

blaaste paa og bet brunsukker med slitte jæksler, smaldt et børseskud nedenfor veien — og en kule slog ind i varmen tæt ved kaffekjelen saa asken og glørne føk. Johannes satte kaffekoppen fort fra sig og sprang op.

«Nei, men ke e dette før slag da!» ropte han.

Han stod rak og stirret indover aasen, der en liten røkdott fra en bøssepipe drev i veirdraget nordover. «Jeg spør?» satte han i. Et litet svartsmusket ansigt under en stor hat med nedhængende bremmer kom tilsyne over en tue.

Han rev til sig øksen fra færdalasset og tok spranget bortover til ham. Johannes var ikke ræd. Han maatte komme indpaa fyren, før han fik ladd bøssen sin igjen. «Fôl dig!» skrek han og sprang med øksen løftet i begge hænder høit over hodet. «Vil du fôle dig» !Han var vild nu. I sin ungdom hadde han været en storslaasser — det var storslaasseren som vaaknet i ham nu efter mange aars ro.

En liten kroket tater med mundladningsrifle i næven reiste sig og smaasprang bortover aasen. Johannes satte efter. Det var bedst at faa gjort noget med ham, ellers kunde han stjæle sig indpaa ham og skyte igjen, og da var det kanske for sent. Fanten snublet og datt, reiste sig igjen og snublet paa nyt. Nu naadde Johannes Trøen ind paa ham. Vild og sint rev han bøssen fra ham bakfra og gav ham et drag over nakken med bøssekolben. Fanten seg sammen med en ed. Han blev liggende med ansigtet mot marken. Johan-

nes stod litt og saa paa ham — det var noget saa kjendt med den ryggen, men han kunde ikke skjønne hvor han hadde set den før. Han tok og snudde ansigtet op. «Kobberslager-Lars!» ropte han. Han stod som stivfrossen. «Kobberslager-Lars!» ropte han igjen. «Lever du og endda?»

Kobberslager-Lars gryntet bare. Og blodet randt ut av næsen og ørene paa ham.

Johannes Trøen blev med ett saa underlig mild tilsinds. Nu var det som Ida ogsaa stod her. Hun var igjen likesom saa stolt over, at han var saa overlag kjæmpesterk og gik som frikar.

«Slog jeg for hardt denne gangen ogsaa, Lars?» sa han og bøide sig ned over fanten.

«Nei, denne gangen slog du for lindt, Johannesfar Trøen.» Kobberslager-Lars fik saavidt ordene frem. Han var fantehaas i stemmen. «Hadde du slaat litt hardere, hadde det endelig været slut paa dette elendige livet.»

«Sei itj det, Lars!» sa Johannes. «Du maa prøve reise dig, saa skal du faa en kaffedraappaa.» Han hugg tak i Lars og fik ham med stort stræv op paa føttene. Og de tok paa at stavre avsted bortover til varmen, men Johannes drog ham næsten hele veien; Lars vilde bare stupe overende.

Borte ved varmen skjænket Johannes i kaffe og skar av spekekjøtfliser og gav ham. Han kviknet til litt med det samme, men efterpaa blev han igjen liggende som i uvett.

Johannes Trøen spændte igjen for kjærren. Og saa laget han istand en seng av høi ovenpaa

melsækkene og tørfiskbuntene og løftet Kobberslager-Lars oppaa. Han skulde ikke bli liggende igjen denne gangen. Kom Lars sig, og ifald han vilde ta til takke med det, skulde han faa være paa Trøen resten av sine dage.

Lasset blev nu endda tyngre for Graaen. Og Johannes maatte lette opunder, om bakkekneika var aldrig saa liten. Av og til hentet han kaldt vand i kaffekoppen fra bækkene og kaldvandskjøllene og prøvde at rende i Lars, som saa daarligere og daarligere ut.

Paa morgensiden spurte han Johannes om Ida levde. «Nei, ho e dø ho!» svarte Johannes og skalv i maalet.

Lars svarte ikke paa det. Han la hodet ned paa høisækken og lukket øinene.

Hesten slet og drog paa det tunge lasset, solen randt i liene, fuglesang i trærne, og Johannes Trøen gik tankefuld ved siden av kjærren og satte krokstaven hardt i grusen. Han gik og mindtes sidste gangen, han løftet Kobberslager-Lars og kastet ham ned saa det dundret i marken. Nu var det et halvt hundre aar siden. Han tænkte ogsaa paa hvor sent en blev færdig med alle ting her i verden. Alle ting gik i ring. Lars og han hadde gaat i en stor ring, det tok femti aar at gaa den ringen, før de møttes igjen.

Solen stekte. Graaen drog og drog, Johannes hjalp til i bakkene og gik paa slettene og funderte over livets tilskikkelser. «Aa merkelig, merkelig!» mumlet han. «Den som bare skjønte litt av aas-

sen det hænger ihop?» Han hadde faat mer at tænke paa nu, end han hadde hat nogen gang før i sit lange liv.

Sent andre kvelden stanset Johannes Trøen utenfor prestegaarden i Holtaalen. Han lukket grinden stilt op og ruslet mot hovedbygningen, og kom om en liten stund ut igjen, fulgt av kapellanen.

«Er manden saa syk?» sa presten og saa bort paa Kobberslager-Lars, som laa oppe paa lasset.

«Han vart nok det ja!» svarte Johannes. Han la armen under ham og løftet Lars ned av vognen.

«Nei, la mig hjælpe dig!» sa presten.

«Aa, je skulde vel mest klare 'n for mig sjøl,» mente Johannes Trøen. Og han bar Lars i fanget op gutuen.

Presten gik efter og ristet alvorlig paa hodet. Det var kjæmper oppe i fjeldene endda.

«Hvor gammel er du nu, Johannes?» spurte han.

«Jeg var tre og otti nu bjønnvok.»

Han la Lars varsomt fra sig paa en seng inde i drengestuen.

Litt før midnat beredte presten Kobberslager-Lars til nadveren. Han svarte litt ut i veiret paa det presten spurte om. Efterpaa stod presten i samarie og Johannes Trøen side om side inde i drengestuen og sang salmen — de holdt i salmeboken begge to, mens de sang:

«Vaagn op! der blinker lyn i østen!
Vaagn op Guds stad Jerusalem.
Midnats mulm dig ruger over,
mens Herrens time slaar — hvo sover?»

Solen holdt paa at gaa ned, den sidste straalen skinnet ind gjennem de smaa ruter og over salmeboken og hændene paa presten og Johannes; det duftet av hegg og rogn fra haven gjennem det aapne vindu, som slamret paa haspen og blinket i vindkastene.

Nogen timer efter døde Kobberslager-Lars. Johannes Trøen stod litt og funderte paa, om han skulde skrifte for presten og fortælle hvordan det hang sammen med han og Kobberslager-Lars og Ida, men saa lot han det være.

«Jeg tænker det er bedst, at jeg gjør op den saken sjøl med Vorherre,» sa han stilt indmed sig selv. Tok saa op ti daler i sølv av messinglaaspungen og flidde presten — det skulde være til et ordentlig jordfæste og et stort tjærebredd kors over Kobberslager-Lars.

Og saa drog Johannes Trøen videre opover til fjeldene. Men presten, som fulgte Johannes til grinden og bad farvel, mumlet igjen, der han stod og saa efter hest og kar som blev borte i svingen ovenfor prestegaarden: «Tre og otti. Ja jeg maa si det er kjæmper i fjeldene endda.»

Johannes Trøen gik stram og staut ved siden av lasset. Hans ansigt var lyst og sterkt. Nu gik likesom Ida tættere indtil ham end nogengang før. Hun kviskret og lo og var stolt og lyk-

kelig. «Nei du Johannes,» syntes han hun sa. «Nu var du sandelig gild. Ingen er som du. Ingen i hele verden.»

Nu saa han det blaanet av fjeldene, det blaaste godt og svalt fra snefonnene deroppe, og Johannes Trøen kunde ikke mindes, han hadde hat en slik glid bytur siden Ida levde. Han kjendte sig ung og spræk som aldrig før.

«Ø! Gamp!»

Han tok opunder vognen med begge hænder og skjøv saa fort og kraftig paa færdalasset, at Graaen holdt paa snuble oppe i bratteste bakken.

SINT

Ol-Larsa var uten tvil i sin ungdom det sinteste menneske som har levd der oppe i dalen. Han var ogsaa av et overlag sint folkeslag, ja det blev sagt om Ol-Larsa-folket at naar nogen bare kom indpaa dem, saa var det som «en trødde paa katrompa».

Han blev født i en liten slaattebu borte paa Sjursvollen i slutten av august maaned i det gode høiaaret 1842. Mor hans fødte ham til verden i fuldt fykende sinne. Natten efter sprang hun i mulm og mørke i ulænnet over fjeldet ned i hovedbygden med ungen i en skindfeld. Hun flaug gjellen nedover til Jogaarden nordre, der barnefaren var, og banket paa ytterdøren og ropte at de skulde lukke op og det litt faderlig fort. Og da Marit endelig kom og lukket op, fik hun en skindfeld og en skrikende unge i fanget. «Her e skamma dor!» hørte hun et sint kvindfolk fræse ute paa dørhellen.

Da moren ikke viste sig mer paa Jogaarden, blev barnet der og blev kristnet og fik navn efter bedstefar sin paa farsiden, han Ola. I daglig tale blev det Ol-Larsa.

I gutteaarene levde han i idelig slagsmaal. Han leverte juling og fik juling. Og gamle Marit Jogaard hadde evig nok med at holde klær paa den vesle kroppen. Hver kveld kom han ind igjen halvnaken og bloet og fordærvaslaat. Og bedstemor hans sat oppe utover nættene og stoppet og lappet paa vildstyringen. Det var bot paa bot.

Tilsidst tok hun paa at fundere over, om 'n Ola var av ret folk eller om han var bytting. Ikke nok med at han sloss sent og tidlig med alle gutter han raakte borti, han var ogsaa saa urimelig sint og slem hjemme, at han snart ikke var til at være i hus med. Han spændte voksne folk paa skarplæggene og klorte efter øinene paa dem.

Marit Jogaard trodde tilslut fuldt og fast at gutten likevel var en bytting . . . for naar hun tænkte sig godt om, saa var det noget underlig ved det kvindfolket som leverte hende gutten den høstnatten . . . det maatte være skogsnerten som hadde prakket paa hende dette utyske. Hun graat og hun stoppet og ønsket sig under torva.

Da kom Marit paa en dag, at hun skulde gaa til presten og la ham se paa gutten . . . jo for den som var prestlærd og visste alt mellem himmel og jord, maatte vel se om 'n Ola var ret folk eller om 'n vare rene skjære trollet. Hun fik ogsaa Ola med stort stræv ned til prestegaarden, men det tok tid. Endelig kom de da ut paa kvelden ned til prestegaarden.

Nu var presten en stor spillopmaker. Han saa paa haaret og paa tændene til gutten; jo han

var da saavidt han kunde skjønne av ret folk. For sikkerhets skyld slog han op i flere store bøker og læste sig fore paa græsk og paa latin og kjendte paa gutten baade fremme og bak . . . nei det var intet som tydet paa at Ola var av nogen slags huldreslegt. Marit blev som rimelig kunde være svært glad over det, og hun lovte i sin store glæde «'n far» en sauskrott, den skulde sandelig bli sendt ned saa snart de fik slagtet. Og «'n far» takket for det og klappet baade Ola og bedstemoren paa akslen. Og den klappen syntes Marit Jogaard gjorde saa merjelig godt baade paa sind og krop.

— — —

At fortælle bare om sinnet hans Ol-Larsa vil være en stor uret mot ham. Nei, Ole Larsens minde skal vederfares retfærdighet. Han var nemlig paa bunden et rigtig godt menneske. Ifald han hadde levd nu og læst om sig selv, saa vilde han ganske sikkert klukkledd godt og sagt som saa: «aa, fullt saa sint ha je naa fill aller vøri!»

I nittenaarsalderen blev Ol-Larsa skutt i en sommerførkje som kom op i bygden paa slaatonnen. Hun var barnefødt inpaa Frosta og var ung og ven, rødlet og munter. Hun hette Ragnhild Nilsdotter og hadde vokset op i trange kaar. Til at bruke riven var hun et litet under. Og til at synge viser fandtes der nu slet ikke maken hendes.

Fra den søndagskvelden Ol-Larsa danset med Ragnhild oppe i gammelstuggun paa Løbør, skif-

tet han sind og blev som et andet menneske. Han blev medgjørlig og taalte næsten kniven.

«Skal du itj fri te ho Ragnhild?» spurte grandene hans.

«Je maa dansa a varm først, sju!» svarte han.

Hver eneste søndagsnat drev Ol-Larsa og danset ho Ragnhild varm. Han drev paa saa hardt at det røk av dem begge to. Men endda kvidde han sig for at fri. Fik han nei, vilde det være harmelig.

Mikkelsmessnatten vaaget han sig likvel til, for nu skulde Ragnhild reise hjem til Frosta igjen. Den natten drev han først og danset med Ragnhild paa en bent frem umenneskelig maate. En jente som var svett og opøst av dansen, hadde meget værre for at si nei end en som var tør og kald.

Utpaa morgensiden fik han drat hende med sig utom stugguvæggen. Hun var da næsten halvdød og slang i armene hans.

«Kelles bli det no, vil du vaarraa kjæresten min da, Ragnhild?» kviskret han.

«Ja je fe fill mest det, sju!» svarte hun anpust.

«Ja, saa e den saken iorden da!»

Ol-Larsa blev en stræysom kar. Han brøt jord, bygde hus og hang i sent og tidlig. Og han blev godlidende og næsten ømhjertet. Gamle Marit Jogaard som blev lam og skrøpelig, røktet han og stelte med som et barn. Hun velsignet ham og takket Vorherre for at han hadde latt hende faa være hos han Ola i al sin elendighet.

Ragnhild var blit underet i Olas liv. Han

hadde før set en motstander i hvert eneste menneske... enhver han møtte var bare en som vilde slaas med ham og gi ham juling og rive klærne av ham. Ondt avlet ondt — det skjønte han nu. Ragnhild var god. Hun lette sig frem til det gode som fandtes inde i ham ogsaa.

— — —

En kveld nogen aar efter at Ragnhild og Ola blev gift, gik en fattig og laaghalt skomaker omkring med et papir i en fettet konvolut fra gaard til gaard og bad granner og kjendte folk om at «skrive paa» for sig, saa han kunde faa laant sig nogen hundre kroner til at kjøpe en liten stue. Alle sa nei. En vakker dag kom selvfølgelig lensmanden og tok i lovens navn stuen fra skomakeren. Og saa fik kautionistene betale laanet. Ja, for det brukte at gaa for sig paa den maaten.

Skomakeren kom ogsaa op til Jogaarden . . . men her blev han gaaende og halte frem og tilbake paa veien nedenfor husene og tørke svetten og puste. Ol-Larsa vilde vel si nei, han som alle de andre. Og attpaa vilde vel han som var saa sint brække baade armer og ben paa ham. Haltskomakeren gruvde sig som en hund. Langt om længe skjøt han likevel hjertet op i livet og vaagde sig ind. Han stammet frem erendet sit og blev staaende i bælgmørket nede ved døren.

«Ja, du vet det faar bli en raad om at skrive paa, saa du faar e stuggu du aa!» sa Ol-Larsa.

«Hæ?» Skomakeren stod som han var klomsen; dette var næsten ikke til at tro paa.

«Vist ska je hjælpe dig. Hørt slikt! Hit med reverse!»

Famlende og forstyrret fik halteskomakeren papiret op av lommen. Og Ol-Larsa skrev under uten at blunke.

«Tusen tak, Ol-Larsa!» Halteskomakeren stod ved bordskiven og var snart nede paa stuttfoten og snart oppe paa langfoten.

«Hørt slikt. Itjnaa at takke for. Du har da like stor ret til at ha tak over hodet du som vi andre.»

Om et par aars tid gik det ikke bedre, end at alle de knipne som hadde negtet skrive paa for skomakeren, fik ret likevel; lensmanden tok stua fra ham, og Ol-Larsa sat igjen med kautionsforpligtelsen. Helseskral maatte skomakeren til at lossere igjen, snart her og snart der, og blev snart hjemløs som før. Men da sa Ol-Larsa til ham at han kunde faa hus og hjem paa Jogaarden, de hadde mer hus end de trængte.

«Kjære, je skylder dig saa mye før, at je aller kan faa betalt det!» sa skomakeren.

Da lo Ol-Larsa: «Je skylder ogsaa en mand saa mye at je aller kan faa betalt 'n!»

«Aakken da?»

«Han der oppe!» sa Ol-Larsa og pekte med fingeren op i himlen. «Trur du at je kan faa betalt han for at han lot mig faa ho Ragnhild og 'n Litj-Per og ho Litj-Eli og 'n Litj-Nils og 'n Litj-Lars? Aller i verden!»

Endda Ol-Larsa maatte betale skomakerens

gjæld og fø ham i aarevis attpaa, og dertil hadde en stor barneflok at ale op, saa gik det fremover med velstanden fra aar til aar. Han blev snart den største kaksen i hele bygden og blev baade kommunemand og ligningsmand og stevnevidne og valgmand og kirkeverge og meddomsretsmand og tilsynsmand og repræsentant paa amtstinget, og endda en hel del andre store ting til.

«Nei, je blir berre mer og mer skyldig han deroppe. Je blir aldeles utskyldig hos Vorherre paa denne maaten!» sa han ret som det var til skomakeren og pekte med pekefingeren mot taket. Og da maatte ogsaa skomakeren le, om han var aldrig saa tungsindt og nedfor.

— — —

Høit oppe i den graa alderdom blev Ol-Larsa mer braasint igjen . . . men det gik aldrig ut over nogen. «Makta minker og sinne vokser!» var ordtaket hans. Efterpaa kunde han le rigtig hjertelig og godt av sig selv.

Et søskendebarn av ham fortalte engang at Ol-Larsa blev saa rykende sint en julekveld. Jo, det hang slik ihop: Han hadde om julaften stræwd i smeldkulden med at sætte ind en ny glasrute i vinduet paa sørvæggen. Vinduskittet frøs, og frøs gjorde han paa fingrene, saa det næsten var uraad at faa ind den nye ruten . . . men ind maatte den og ind skulde den, for nu kom snart den vakre nytaarssolen, og den skulde faa slippe at skinne ind gjennem en gammel sprukken rute

. . . nei ind gjennem en ny klar rute skulde den faa skinne i al sin pragt og herlighet.

Da ruten var sat ind, og det var stor glæde over dette baade paa store og smaa, maatte Ol-Larsa spikre et hæljern under ene skoen sin. Han saa gjorde, og tok skoen paa sig igjen. Fri og bevare os . . . En spiker hadde gaat tvers igjennem og op i saalen, og den spikeren traadte Ol-Larsa op i hælen. Haaret reiste sig paa hodet hans. Han illskrek av sinne, rev skoen av sig igjen og hivde den med al sin magt tvers igjennem den nye ruten bare saa glasbitene singlet.

HAVREN

«Imorgen er det korsmesse, og da er havren skjær,» sa gamle Torkjell paa Eldstad.

Han kom ind fra stalden og hængte en nysmurt hestesæle op paa træknaggen ved skorstenen. Varmen fra aaren blinket paa det slitte jernbigsel og paa messingbeslagene. Og det lugtet av hest og tjære i den lavloftede stuen med vægger av digert tømmer fra ældgammel tid . . . fra den tiden storskogen stod rundt Elstadjordet. Nu stod bare en og anden vridd furu igjen og rogn og aasp og older.

— Havren modnes nu i dette gilde maaneskinnet. Ikveld staar havreaakeren saa gul og fin som guld. Og lotørk ser det ogsaa ut til at bli. Nei som sola var lys ikveld. Ho stod bak storheggen og sken ind mellem grenene bortpaa murpipa og staldvæggen omtrent som en vaarkveld.

Torkjell paa Eldstad satte sig paa skorstensnippen og tok paa at bryne en nyslipt sigd.

«Vi faar staa op klokka fem imorratidlig. Opgjøst om morran naa. Maanen gaar itte ned før dagen kjem. Og du Ola faar mest ta dig en tur ut og gi hesten midnattes. Borken faar du gi

ordentlig. Han er unghest og trænger god pass. Sælen hans hænger her ved skorstenen. Og du Indbor faar male paa kaffekjelen før du lægger dig.

Og brynet gik og sigden skinnet og elden knitret.

— Han far fortalte om det bessfar hans hadde fortalt om aaker og eng i den store ufreden. Aarvisse frostnætter midtsommers. Itte vilde sola skinne, og itte vilde maanen skinne. Regn og skodde støtt utover om høsten. Og da de endelig fik den vesle loa paa stør senhøstes, satte det ind med snefok og nordavind. Her paa Eldstad hængte de op havrekjervene inde i stua. Træknaggene kan dere se endda. Sidste ufredsvinteren skulde det ha været stor nød. Gaukmesse gik e lita jente ovenfra Haratrøen, utsvelta og mager som en benrangel og graat og tagg om konn til e blaase. Alle sa nei. Ingen turde ta saa mye som en næve av saakonnet. Hu kom ogsaa hit til Eldstad, og 'n Torkjell som da levde, gav hende i Guds navn to næver havre. Men saa frodig en aaker som de fik her paa Eldstad sommeren efter, har de vel aldrig faat hverken før eller siden. De andre aakrene i bygda frøs den sommeren ogsaa, men Eldstadaakeren gik fri. Vinteren efter kom det folk hit helt fra Sverige og fik saakonn. Og da de takket og velsignet 'n Gammel-Torkjell for bergingen, sa han bare at de fik takke Vorherre som hadde lagt velsignelse til eng og grøde.

En ny tyrikubbe blev stilt op bak skjælringen, og det fræste i bark og sydet i kvae.

— Indbor! Ta stabbursnøklen og gaa ut paa buret efter et sauekjøtlaar. Vi skjærer havre bare en gang om aaret. Her paa Eldstad har vi støtt reknet havreskuren som en høgtid. Og de gamle sang ogsaa en salme og læste en bøn de morrane havren blev saadd og skøri.

Sigden og brynet blev lagt bort, og snadda kom op av vestelommen.

— Om de danset og holdt gjestebud efter skuren? Jo vist danset vi her paa Eldstad. Hørt slikt da! Hvorfor skulde vi itte danse? Sorrig og glæde de vandrer tilhobe. Nei naa maa jeg ut og se paa maanen. Han skinner ret paa vindøiet ikveld, ser jeg.

Torkjell paa Eldstad reiste sig og stod rak i skjæret fra varmen. Han nappet en glo fra aaren og la den op i snadda og smattet. Tobaksrøken svev blaa og fin under de røksvarte takslinder. Jaja. Imorgen skulde havren skjæres.

Han var en olding nu, han som engang var saa spræk. Hans ansigt var endda ungt og finskaaret, ørskjegget brunt og uten sølvstænk, endda han forlængst hadde gaat ind i støvets aar.

Nei, han maatte se aakeren engang til. Han tok nytrøien paa sig. Helg og høgtid en slik kveld. Var omtrent som han gik til høgmesse. Han tok ogsaa kirkestaven med sølvknappen. Satte den sorte bredbremmede hatten godt ned paa hodet og gik ut, alvorsam og værdig. Omtrent som han gik

til kirke. Han gik forbi laaven og smia og langs skogkanten. Skuggen hans laa lang og blaa efter ham i maaneskinnet.

Torkjell paa Eldstad gik og mindtes en høst for over to mandsaldrer siden. Han gik her da ogsaa, kvelden før havren blev skaaret. Og en ung jente med hvitt forklæ og gule fletter hængende nedover ryggen stod og ventet paa ham nede ved aakeren.

Han saa hende endda: Maanen lyste paa hendes snehvite forklæ. Hun var ven som kvelden selv. Hendes øine var blaa som himlen. Guro hette hun. Og hun stod der nede og ventet paa ham og var jenten hans . . . den vakreste jente i hele soknet. Hendes navn var som selve guldet i de modne aks. Og det hadde en hemmelighetsfuld klang. I høstvinden hadde aakeren den samme hemmelighetsfulde klang. Guro! Guro! sang de tunge aks naar de blaaste mot hverandre. Han hadde ogsaa hørt det bli nævnt i skogen og i regnet og i frosten. Overalt! Hun blev ikke hans for tid og evighet. Aanei, saa stor en lykke kunde vel ikke times ham. Var slettes ikke at vente!

Men hver høstkveld, naar Torkjell paa Eldstad gik her i maaneskinnet, var det som Guro stod der nede og ventet paa ham. Og han hørte de modne aks — og de røde og gule løvtrær utenfor den graa skigaren stod og kviskret om hende. Han kunde prise og love hvert et litet straa og hver en liten gren for at de ikke hadde glemt Guro . . . endda det var saa længe siden.

Han gik dit Guro stod den høstkvelden for to mandsaldrer siden. Og han blev staaende og støtte sig paa stokken med begge hænder og stirre utover aakeren. Hans sind blev stemt til andagt. Han stod i Guds store kirke. Og maanen, den store lysekronen, lyste ned paa kirkegulvet og paa alteret.

Aa, som havren stod tung og fuld iaar!

Naar han tænkte sig om, saa syntes han mest, det var som Vorherres velsignelse endda laa over aakrene paa Eldstad . . . den velsignelsen som fulgte Eldstadaakrene efter at 'n Gammel-Torkjell for hundre aar siden gav den vesle jenten fra Haratrøen to næver fulde av sit dyre saakorn . . . det maatte være den velsignelsen som fulgte i tusind led.

Torkjell paa Eldstad drog hatten av og foldet de krokete næver over sølvstokken:

«Jorderigs guld
er prægtig muld,
himlen er ene av salighet fuld!»

hvisket han.

Et vindkast kom med det samme ovenfra olderskogen og fra aaspen og rognen . . . det blaaste og lekte i Torkjells haar. Og det sang i havren. Sang om høsten og om Guro. Han satte hatten langsomt paa sig igjen og ruslet i mindernes lyse følge langsmed den graa skigaren opover til de gamle solbrændte husene.

EN LITEN FORTÆLLING
FRA SVENSKETIDEN

Kvelden 22. december 1718 kom generalmajor de la Gardie med sit rytterkorps, ialt 400 ryttere, ridende i skarpt trav Glaama opover fra Tolgen til Røros bergstad. Ved firetiden om morgenen, mens det endnu var mørkt, hadde de svenske ryttere brutt op fra sin leirplads i Vingelen.

Hestene var i en meget forkommen tilstand, og generalmajor de la Gardie lot før han drog avsted fra Vingelen sende ilbud over den lille fjeldbygd, at bønderne hadde at indfinde sig med sine hester, saa han kunde faa bytte sine magre og forkomne dyr med opsitternes friske. Men det lykkedes bare at faa tak i en eneste hest; det var en høikjører fra Aalen, som i et herrens veir dagen før hadde forvildet sig fra fjeldene ned i dalen og tat ind for natten paa en av de øverste fjeldgaardene. Dalens bønder hadde dradd med sine hester og sin husstand og en del kreaturer over fjeldet til sætrene i Kjurrudalen.

Høikjøreren fra Aalen hette Eland. Han var en stor slaaskjæmpe og i det hele tat en hardhaus. Da svenskerne kom og vilde ta hesten hans, grep

han øksa og svor paa, at den som vaaget sig frem til stalddøren, var dødsens. Han stod barbent i smeldkulden ute i sneen og forsvarte stalddøren baade længe og tappert, til soldatene endelig fik stemt ham op til væggen med sine lange bajonetter, og hans hest blev tat ut; det var en stor, svart hingst, og paa den red generalmajor de la Gardie selv til Røros bergstad.

Efterpaa vilde de true Eland til at vise vei til Bergstaden. Han sa bent nei, og svenskerne rev av ham sauskindsmudden og næsten alle klærne. Nu fik han valget, enten at vise veien til Bergstaden, eller at bli staaende igjen spillernaken i sneen.

«Haaledø om je viser vegen!» skulde han ha sagt og la paa sprang indover bjørkeskogen. Endda høikjøreren, som sagt, ikke hadde et eneste klæsplagg paa kroppen, og det atpaa var saa kaldt at barken sprakk paa bjørkelæggen, saa lykkedes det ham at undvike. Han kom sig ut paa dagen ind i et fjøs langt oppe i bygden og berget livet.

Generalen maatte spørre sig frem til Røros. Opover Glaama frøs de svenske ryttere stygt, de var daarlig klædd og hadde alt staat ut mange strabadser i de norske fjeld. Generalen selv skamfrøs som en hund.

Da de kom til Ljovfram og fik se det røk fra murpipene oppe i den lille fjeldbyen, maatte korpset stanse op, for de la Gardie holdt paa at forfryse sin venstre fot. Hans stivfrosne ridestøvel

blev med meget stræv dradd av foten og gnidd i sne.

Maanen stod stor og blank over Vola; det var saa kaldt at ridesalene stivnet paa undersiden, naar de laa paa hesteryggene. Mens generalens fot blev gnidd med sne, sat han og stirret opover mot Bergstaden. «Et usselt torp!» mumlet han. «Vi maa fare lempelig frem med disse fattige stakkarene!» sa han til en av sine officerer.

Generalmajor de la Gardie for lempelig frem i Norge. Han var rigtignok en slem hestetyv. «Ni får betalning av danskekungen!» brukte han at si til dem, han tok hestene fra. Generalmajoren var ellers noksaa urolig. Det rørosiske bergskiløperkorps var kjendt for sin hardførhet og sin utholdenhet; de kunde ligge ute i sne og kulde, sulte og fryse døgn efter døgn og endda være like færdige til at slaas. Hans egne ryttere befandt sig desuten i en meget forkommen tilstand. De fleste sat med hvite, stivfrosne ansigter, og da det blev git ordre til at alle skulde drysse tørt fængkrudt under flinten, var det med nød og neppe de kunde faa gjort dette.

Med geværhanene spændte red de fire hundrede ryttere op floene til Bergstaden. Til deres store forbauselse møtte de ingen motstand. Ikke en soldat viste sig i gatene. Generalens mot steg da igjen, som rimelig kunde være, han red med sine officerer op til direktørens bolig.

Direktør Bergmann var ikke nogen særs modig mand. Efter samraad med de faa officerer som

var paa Røros hadde han sendt bergkorpset og den bevæbnede almue fra Vingelen og Dalsbygden, ialt tusen mand, bort fra Bergstaden.

Direktøren tok til gjengjæld meget elskværdig mot de svenske. Han hjalp selv generalmajor de la Gardie ned av hesten og bød ham sin arm. Generalmajoren var da halvt ihjelfrossen, men takket være meget brændevin og god pleie i direktørens stue kom han sig fort.

Verket hadde forut for de fiendtliges indfald sænket sit kobberlager ned i en ort i Storvarts grube. Men trods den elskværdige behandling, som de la Gardie og hans officerer og mandskap nød, truet han likevel direktør Bergmann til at utlevere bergmændenes geværer og munderinger, samt at vise stedet hvor kobberlageret var bortgjemt — i motsat fald agtet han at avbrænde Bergstaden.

Bergmann faldt hurtig tilfote. Først da de la Gardie forlangte bergkorpsets fane utlevert, nølte direktøren. Men generalmajoren trampet hardt i gulvet og drog sin kaarde. «Akta Er!» tordnet han. Hvorpaa Bergmann med taarer i øinene ogsaa utleverte bergkorpsets fane; den var skidden av røk og gjennemhullet av fiendtlige kuler i tidligere træfninger.

Dagen efter var mild, det dryppet fra hustakene, og himlen laa graa og tung over Rørosfjeldene.

Generalmajoren steg til hest for at ta sig en ridetur gjennem Bergstadens gater. I sit over-

mot tok han bergkorpsets gamle fane med. Men da han red i smaatrav op Mørkstugaten, smaldt et flintebøsseskud ved et hushjørne. Generalmajoren kjendte med det samme den kolde blæst av kulen mot sit ansigt. Han satte sporene i hestens sider og red opover til kirken, der hans hovedstyrke var indkvartert.

Husene i Mørkstugaten blev nu nøie undersøkt — og de svenske soldater kom trækkende med en tyve aars jente, som hette Olava og var fra Hauen ved Aursundsjøen. Hun tilstod aapent og trodsig, at det var hende, som hadde skutt paa generalen. Som grund til denne handling opgav hun, at da hun saa de la Gardie hovmodig kom ridende med bergkorpsets gamle fane, den hendes far Peder Klausen hadde baaret i spidsen for grænsedragonkompaniet under kaptein Rosenkrantz, da blev hun saa vildsint, at hun grep et ladd gevær, og uten at hun selv visste om det, løp hun ut, tok anlæg paa hushjørnet og skjøt.

En ung fændrik som overvar avhørelsen — som foregik i den gamle Røroskirkes lille skriftehus — gik i ret kraftig forbøn for jenten hos de la Gardie, hvorfor generalmajoren lot naade gaa for ret. Hun var et meget vakkert kvindfolk, stor og røslig.

En dag i sneløsingen vaaren efter kom en svensk rytter over grænsen og ned til Aursundsjøen. Han spurte sig frem til Hauagaarden. Andre dagen fulgte Olava Hauen ham hjem til Sverige.

Hun blev gift med en av de svenske officerer, som hadde overværet forhøret av hende i skriftehuset paa Røros den 22de december 1718, og som var blit saa indtat i hendes stolte og modige gestalt og fjeldblaa øine, at han ikke kunde faa hende ut av tanke og sind mer.

GET

r tidligere
me utstyr
Sne. Ur-

istorier.)

Nilssen.

b. 4,25.

g. 1,00.
g. 1,25.

50.
4,75.
4,80,

2. oplag.

b. 4,15.
b. 8,25.
75.
kun saa-
er.

C O.

U.C. BERKELEY LIBRARIES
C008387182